

7 SOLI CEĻĀ UZ ATBILDĪGU RĒSURSU PATĒRĪŅU

Vides izglītības fonds Latvijā darbojas, lai ar vides izglītības palīdzību veicinātu ilgtspējīgu attīstību. Mēs esam daļa no starptautiskās sabiedriskās organizācijas *FEE International* (*Foundation for Environmental Education*), kas ir vadošā vides izglītības un neatkarīgās ekosertifikācijas organizācija pasaulē un Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) partnere vides izglītībā.

Ekoskolu programma ir pasaulē populārākā vides izglītības iniciatīva bērniem un jauniešiem. Programmas pamatā ir vienkāršas, brīvi piemērojamas un efektīvas vides pārvaldes sistēmas izveide skolā. Tā veicina izpratni par vidi, saistot to ar visām mācību jomām, nostiprina 21. gadsimta caurviju prasmes, veido attieksmi un vērtības, interesi un līdz ar to arī vēlmi rīkoties. Būtiski, ka ilgtspējīgu pārmaiņu procesā tiek iesaistīti ne tikai skolas pārstāvji, bet arī apkārtējā sabiedrība.

Materiāls izveidots Eiropas Savienības Vides un klimata pasākumu programmas LIFE 2018.–2020. gada integrētā projektā “Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju” (LIFE20 IPE/LV/000014, LIFE Waste To Resources IP), kas tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un Valsts reģionālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu.

Materiāls atspoguļo tikai autoru nostāju un viedokli, tas ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildāģentūras nostāju un viedokli. Ne Eiropas Savienība, ne finansējuma piešķirējs nav atbildīgi par pausto saturu.

Izdevējs:

Vides izglītības fonds,
Lapu ielā 17, Rīgā, LV-1002,
tāl. 67225112,
e-pasts ekoskolas@videsfonds.lv,
ekoskolas.lv, videsfonds.lv

Autors:

Imants Kukuļš

Līdzautori un iesaistītie eksperti:

Daniels Trukšāns
Dace Jansone - Vēvere

Teksta korektūra:

Ieva Līne

Dizains un makets:

Inga Rušmane

PROJEKTA PARTNERI

Valsts institūcijas:

cēsis

Uzņēmumi:

Nevalstiskās organizācijas:

Zinātniskās institūcijas:

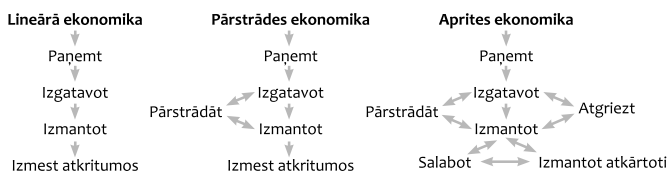

"ESI DAĻA NO RISINĀJUMA, NĒVIS PROBLĒMAS!"

Stīvens R. Kovejs, pedagogs

Dabā nav tāda jēdziena kā atkritumi, jo dabiskais cikls visus ekosistēmas apritē esošos materiālus sadala un izmanto atkārtoti kā izejvielu vai enerģiju. Cilvēki ir vienīgie, kuri rada atkritumus, ar kuriem daba nevar tikt galā. Svarīgi skolēniem palīdzēt saprast, ka tieši cilvēks ir tas, kurš rada atkritumus, un tikai no mums ir atkarīgs, vai risināsim problēmu, vai pārstāvēsim tos, kuri pēc sevis atstāj atkritumu kalnus, apdraudot dabu un mūs pašus.

Runājot par risinājumiem, aprites ekonomikas pieeja ir veids, kā mēs varam mācīties no dabas. Tā ir salīdzinoši jauna perspektīva ilgtspējības kontekstā, kurā uzsvars likts uz bezatkritumu pieeju resursu patēriņā. Tas nozīmē, ka pilnīgi viss var tikt izmantots kā izejviela kādā no nākamajiem līmeņiem resursu patēriņa ciklā.

Avots:
<https://www.instagram.com/p/By30QuxgqGV/>

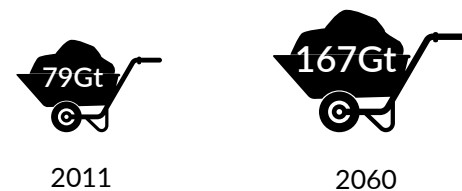
KĀPĒC SVARĪGI MĀCĪT APRITES EKONOMIKU UN VEICINĀT TO MŪSU IKDIENĀ?

Būtiskākie mūsu pašreizējās lineārās ekonomikas sistēmas trūkumi:

balstīta izsmeļamo atjaunīgo un neatjaunīgo resursu patēriņā - Ekonomiskās sadarbības un

attīstības organizācijas (OECD) prognozes liecina, ka līdz 2060. gadam globālais resursu patēriņš vairāk nekā divkārt pieaugs.

RESURSU PATĒRIŅA PIEAUGUMS

	2011	2060
Metāli	8Gt	20Gt
Fosilās enerģijas nesēji	14Gt	24Gt
Biomasa	20Gt	37Gt
Nemetāliskie derīgie izrakteņi	37Gt	86Gt

Avots:
OECD, 2018

Jau pašreiz mēs pārsniedzam mūsu planētas iespējas un pārizmantojam tās resursus par vismaz 75 %, it kā mēs dzīvotu uz 1,75 zemeslodēm. (PDF, 2022) Bet zemeslode mums ir viena, un katru gadu mums ir atvēlēts noteikts izsmeļamo atjaunīgo resursu daudzums, ko Zeme spēj atjaunot un ko ar pašreizējo patēriņa un ražošanas modeli iztērējam daudz ātrāk. Katru gadu Zemes pārtēriņa dienā šī problēma – resursu pārtēriņš un Zemes nespēja tos atjaunot, kā arī piesaistīt CO₂ – tiek aktualizēta. Kad resursi pārtērēti, atlikušo laiku līdz gada beigām var salīdzināt ar dzīvošanu uz parāda. Dzīve uz parāda sākās 20. gs. 70. gadu sākumā, un kopš tā laika tikai pieaug. 2023. gadā, skatoties pasaulē kopumā jeb vērtējot visu valstu vidējo resursu patēriņu, Zemes resursu pārtēriņa diena iestājās 22. augustā. Taču Latvijā, vērtējot konkrēti Latvijas situāciju, šī diena tika sasniegta jau 1. aprīlī. (Earth Overshoot Day, 2023)

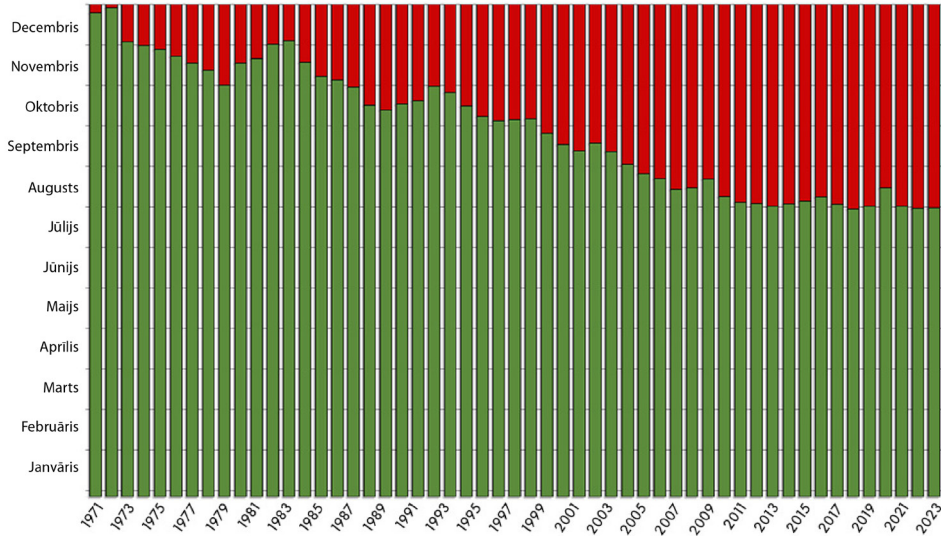
1 Zemeslode

Zemes pārtēriņa diena

1071 - 2023

1,7 Zemeslodes

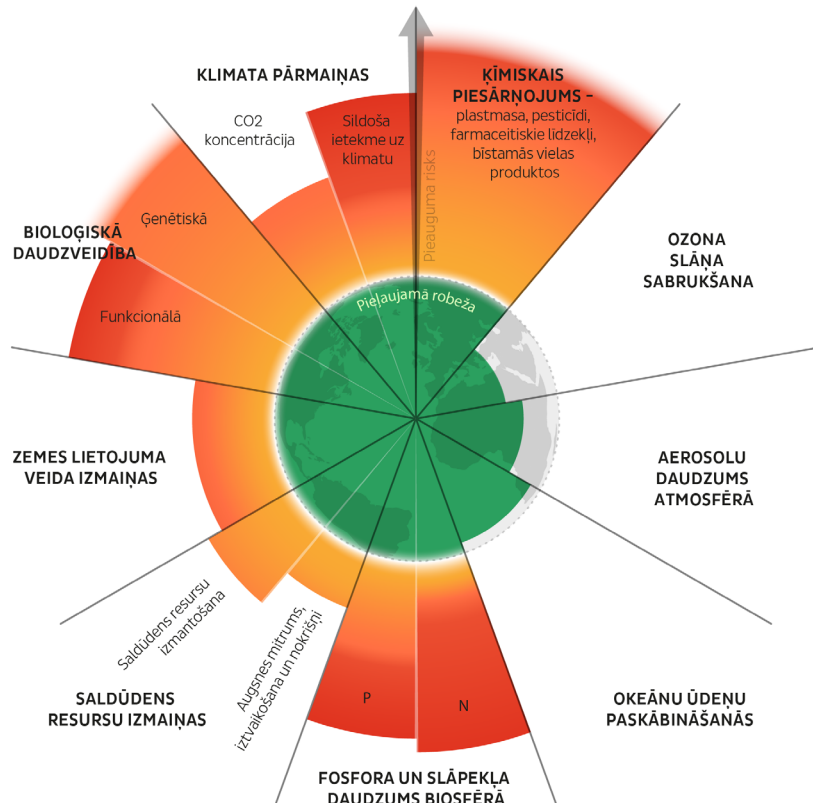

AVOTS: National Footprint and Biocapacity Accounts 2023 Edition
data.footprintnetwork.org

veicina apkārtējās vides degradāciju – pārsniedzot mūsu planētas robežas, mēs negatīvi ietekmējam mūsu Zemes veselību un līdz ar to cilvēces pastāvēšanas iespējas. 2009. gadā veiktā pētījumā tika mēģināts noteikt robežas dažādiem tādiem procesiem uz Zemes, no kuriem ir atkarīga cilvēces pastāvēšana, tās nosaucot par planētas robe-

žām. Planētas robežas raksturo deviņi dažādi procesi (skat. attēlu zemāk). 2023. gadā, atjaunojot datus un veicot papildu izvērtējumu, tika secināts, ka sešas no šīm robežām jau ir pārkāptas.

Oranžie sektori raksturo robežu pārkāpšanu, bet zaļie – drošu stāvokli planētas robežu ietvaros. (Wang-Erlandsson et al., 2022)

🌍 rada milzīgu daudzumu atkritumu – dabā atkritumi nerodas, bet cilvēku radītajā pasaulē to kļūst aizvien vairāk. Eiropas Savienībā (ES) katru gadu tiek radīti vairāk nekā 2,2 miljardi tonnu atkritumu. Vairāk nekā ceturto daļu (27 %) no tiem veido sadzīves atkritumi, t.i., ikdienā radīti atkritumi, ko savāc un apsaimnieko pašvaldības. Šos atkritumus galvenokārt rada mājsaimniecības. (Eiropas Parlaments, 2023) Arī Latvija dod savu artavu, piemēram, 2021. gadā Latvijas mājsaimniecībās tika radīts 969 000 tonnu sadzīves atkritumu. Tas ir gandrīz tikpat daudz, cik sver 125 942 Āfrikas ziloņi. Tas ir iespaidīgs atkritumu apjoms, kas katru gadu turpina pieaugt. Turklāt Latvijā no tiem tika pārstrādāts tikai 44,1 %, bet 52 % nonāca atkritumu poligonā. (Eurostat, 2023, LIFE Waste To Resources IP, 2023) Salīdzinājumam – vidēji ES pārstrādē nonāk nedaudz vairāk nekā 49,6 % visu sadzīves atkritumu. Mērķis – 2030. gadā pārstrādāt un atkārtoti izmantot 60 %, bet poligonos apglabāt ne vairāk kā 10 % sadzīves atkritumu. (Eiropas Parlaments, 2023)

Runājot par atkritumu problemātiku, vērts atcerēties vielu nezūdamības likumu un milzīgo atkritumu apjomu, kas rodas un nekur nepazūd, bet transformējas par bīstamiem ķīmiskiem savienojumiem. Ja mēs gribam saglabāt tīru un drošu vidi sev un nākamajām paaudzēm, jārikojas tagad. Viens no veidiem, kā to risināt, ir izglītot un informēt jauno paaudzi un sabiedrību kopumā par atkritumu problēmu, reizē meklējot un īstenojot praktiskus risinājumus.

Lai to varētu paveikt, jums nāks palīgā šis metodiskais materiāls un papildinošo rīku komplekts, kas tapis projektā “No atkritumiem uz resursiem”. Izzinot un izmantojot materiālā ietvertās tēmas kā pamatu atbildīgam dzīvesveidam, mēs dodam savu ieguldījumu Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāna 2021.–2028. gadam īstenošanā un projekta mērķa sasniegšanā, proti, ar mērķtiecīgiem pasākumiem samazināt atkritumu rašanos, uzlabojot materiālu apriti, ierobežojot ražošanas un patēriņa ietekmi uz vidi un oglekļa pēdas nospiedumu.

APRITES EKONOMIKAS DARBĪBAS PRINCIPI

Aprites ekonomikas darbības principu iedzīvināšana mūsu ikdienā ir lieliska iespēja atdot Zemei parādu. Lai izdodas šos principus iedzīvināt savā izglītības iestādē un ikdienas dzīvē!

7 SOĻI CEĻĀ UZ ATBILDĪGU RESURSU PATĒRIŅU

EKOPADOME

7

- 🕒 Darba grupas izveide atbildīga resursu patēriņa veicināšanai
- 🕒 Komandas saliedēšanas un motivēšanas aktivitātes
- 🕒 Lomu un pienākumu sadale

ATKRITUMU AUDITS

15

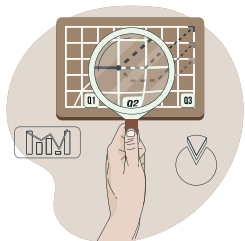
- 🕒 Sagatavošanās darbi
- 🕒 Audita norise
- 🕒 Rezultātu izvērtējums

RĪCĪBAS PLĀNS

26

- 🕒 Atkritumu audita rezultātiem atbilstošas prioritārās tēmas/-u izvēle
- 🕒 Rīcības plāna izveide
- 🕒 Atbildīga resursu patēriņa piemēri izglītības iestādē

PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA

30

Mērķu un aktivitāšu rezultātu pārraudzība un izvērtēšana

SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU

33

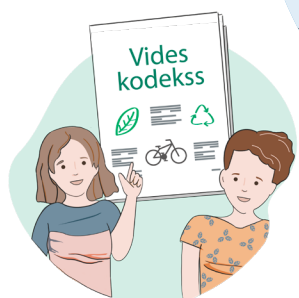
- 🕒 Atbildīga resursu patēriņa un atkritumu tēmas izprašana aprites ekonomikas veicināšanai
- 🕒 Saiknes ar mācību saturu plānošana
- 🕒 Skolēnu veidots izglītojošs saturs

VISAS SKOLAS UN SABIEDRĪBAS IESAISTE

36

- 🕒 Efektīva komunikācija sabiedrības iesaistei
- 🕒 Publiskie pasākumi

VIDES KODEKSS ATBILDĪGAM RESURSU PATĒRIŅAM

41

Konkrēti, radoši un pozitīvi veidi, kā parādīt skolas pārstāvju kopīgo apņemšanos samazināt radīto ietekmi uz vidi

EKOPADOME

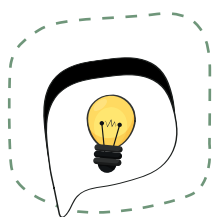

DARBA GRUPAS IZVEIDE ATBILDĪGA RESURSU PATĒRIŅA VEICINĀŠANAI

Ekopadomes jeb darba grupas izveide ir pirmais solis ceļā uz atbildīgu resursu patēriņu izglītības iestādē. Ekopadomes **galvenais uzdevums** ir plānot un koordinēt pārējo 6 soļu īstenošanu, nodrošinot vides un bērnu interešu aizstāvību, veicinot sadarbību ar vietējo kopienu, pašvaldību, iestādi, bērniem un izglītojamo vecākiem.

Ekopadomi veido demokrātiski, iesaistot dažādus skolas pārstāvjus un galveno lomu paredzot skolēniem, kuri veido vairāk nekā pusi Ekopadomes sastāva. Pirmsskolā lielāka loma būs pieaugušajiem,

bet arī tur svarīgi iesaistīt bērnus gan soļu plānošanā, gan īstenošanā atbilstoši viņu spējām un interesēm. Būtiski, lai tieši bērni atbilstoši savam vecumposmam ir galvenie pārmaiņu nesēji, kas rada idejas un mērķtiecīgi tās īsteno savā skolā, pirmsskolā un vietējā kopienā. Bērnu aktīva līdzdalība un vienlīdzīga lēmumu pieņemšanā palīdzēs veicināt viņu izpratni par aprites ekonomiku, atkritumu tēmu un ar to saistītām problēmām, izkopt vērtīgas prasmes un motivēt turpmāk rīkoties, lai problēmas risinātu.

PADOMI

- Darba grupu var veidot dažādi – atkarībā no situācijas izglītības iestādē. Var izmantot gan esošo **Ekopadomi** vai/un **skolēnu pašpārvaldi**, gan veidot **darba grupas tās ietvaros**, lai strādātu ar atbildīga resursu patēriņa veicināšanas projektu. Atsaucīgi varētu būt arī jaunieši, kas darbojas ar **vidi saistītos pulciņos**, kopumā ir aktīvi un izrāda interesi par vides aizsardzību.
- Svarīgi arī sadarboties ar **skolas, vecāku padomi** un iestādes **vadību**, jo, tikai kopā darbojoties, var panākt pārmaiņas.
- Ekopadomē svarīgi aicināt dažāda vecuma **skolēnus**, veicinot daudzveidīgu klašu pārstāvniecību. Savukārt pirmsskolā veidot bērnu ekopadomi, iesaistot vecāko

grupu bērņus; uzaicināt arī dažādu jomu **skolotājus**, lai integrētu projekta aktivitātes mācību procesā; ieinteresētus **vecākus**, kas pārstāv un informē pārējos vecākus un palīdz īstenot aktivitātes; **skolas saimnieciskos darbiniekus**, kuri labi pārzina atkritumu jomas praktisko pusī un būs vērtīgi palīgi; **skolas vadības** pārstāvjus, kuri spēs palīdzēt izvērtēt jūsu ideju īstenošanas iespējas. Apsveriet iespēju uzaicināt arī kādu **ekspertu**, kurš var palīdzēt labāk izprast tēmu, rast praktiskus risinājumus, piemēram, atkritumu apsaimniekotāju vai pašvaldības pārstāvi, kas ir atbildīgs par atkritumu apsaimniekošanu. Uz atsevišķām sēdēm var aicināt arī kādas vides nevalstiskās organizācijas pārstāvi, kura darbība saistīta ar atkritumu un aprites ekonomiku. To var īstenot arī attālināti, izmantojot tiešsaistes komunikācijas rīkus.

EKOPADOMES SALIEDĒŠANAS UN MOTIVĒŠANAS AKTIVITĀTES

Grupas produktivitāte balstās uz diviem galvenajiem faktoriem: saliedētību un motivāciju. Saliedētā grupā ir skaidri mērķi un uzdevumi, savstarpējās attiecības ir labas, un cilvēki piešķir vērtību tam, ka ir grupas locekļi. Tāpat saliedētu grupu darba rezultāti ir augstāki salīdzinājumā ar grupām, kurās indivīdi strādā atsevišķi. Saliedēta komanda ir labāk motivēta!

Darbošanās Ekopadomē var aizņemt daudz laika un radīt lielu slodzi papildus mācību darbam, tāpēc jau pašā sākumā jāparedz komandas saliedēšanas un motivēšanas aktivitātes. Tās var kalpot arī kā labs “burkāns” un pārliecināt tos, kuri vēl šaubās par dalību. Svarīgi gan iepazīties, saliedēties, gan nosvinēt paveikto darbu un sasniegto rezultātu.

PADOMI

→ Ieteicami vismaz **2 lielāki saliedēšanas pasākumi** (piemēram, saliedēšana gada sākumā un rezultātu nosvinēšana gada beigās – kāds kopīgs izbrauciens ar velosipēdu, ekskursija, pārgājiens, pikniks, sadraudzības pasākums ar citas izglītības iestādes Ekopadomi, savs reģionālais forums) un, ja iespējams, **atsevišķas mazas aktivitātes** (nav nepieciešama liela sagatavošanās, piemēram, galda spēļu, filmu vakars, kopīga ēst gatavošana, svētku, tādu kā, dzimšanas, vārda dienu svinēšana, palikšana pa nakti skolā, Ekopadomes sēde ar “rozīnīti”, padomājot par tēju, uzkodām, lai radītu jaukāku atmosfēru un kopabūšanu.)

→ Iespēja arī **motivēt ar pateicībām, uzslavām, titulu piešķiršanu, nelielām praktiskām un noderīgām balviņām**. Piemēram, pirmajā sēdē var iepriecināt pagājušā gada aktīvākos Ekopadomes dalībniekus ar **zero waste** balviņām, lai mudinātu arī pārējos būt aktīviem.

→ Labs “burkāns” var būt arī iespēja integrēt Ekopadomes darbu, projektus **mācību procesā**, uzlabot savu sniegumu, gūt novērtējumu u. tml. Labs piemērs ir atkritumu audits, kuru var veiksmīgi integrēt mācību procesā. (Skat. nodarbības pirmsskolām un skolām “No atkritumiem uz resursiem”. Pieejamas [šeit](#).)

→ Svarīga arī **vide**, piemēram, sava telpa, kurā tikties un darboties.

→ Lai saliedētu un motivētu, var noderēt arī **Ekopadomes vienojošais elements** (apgērbs, dziesma, sauklis u. tml.).

→ Cilvēkiem ir tendence apvienoties, lai sasniegtu kādu mērķi, vai arī gūtu prieku no kopabūšanas. Pirms veidot Ekopadomi, svarīgi saprast, **kas skolēnus motivē vai varētu motivēt iesaistīties**, piemēram, var izveidot aptauju, diskusiju klasē, pavērtēt, kas mudinājis iesaistīties pašreizējos Ekopadomes pārstāvjus, organizēt iepazīšanās pasākumu.

→ Svarīgi, lai Ekopadomes dalībniekiem pieejamās **iespējas ir labi zināmas** skolā, jo tas palīdzēs piesaistīt jaunus dalībniekus. Piemēram, skolēni var veidot foto, video atskatus no kopīgiem saliedēšanas pasākumiem, stāstīt par iespējām klases stundās, skolas sociālajos tīklos veidot uzsaukumus dalībai Ekopadomē u. tml. Bū-tiski, lai to dara paši skolēni, uzrunājot savus vienaudžus.

→ Sēdes un pasākumus, cik vien iespējams, **organizējiet visiem pieejamus**, lai var piedalīties aktīvie skolēni, Ekopadomes pārstāvji un viņu draugi. Ar laiku draugi var pārtapt par aktīviem dalībniekiem. Piemēram, organizēts pasākums dabā, kopīga ēst gatavošanas meistarklase, kurā var piedalīties visi interesenti.

→ Ne katra grupa uzskatāma par komandu. Lai izzinātu, kurā **komandas attīstī-bas posmā** esat, noderēs materiāls "Grupas dinamika un komandas veidošana". (Pieejams [šeit](#).)

→ Kad tikai sākat veidot Ekopadomi vai pievienojas jauni biedri, svarīgas ir **iepa-zīšanās un saliedēšanas aktivitātes**, piemēram, savstarpēja iepazīšanās, hobiju, stipro un vājo pušu noskaidrošana utt. Aktivitāšu idejas atradīsiet [šeit](#).

Atbildīga resursu patēriņa veicināšanas projektā ir svarīgi nodrošināt, lai iesaistītie skolēni gūtu prieku no iesaistes aktivitātēs un lai viņu motivācija būtu pietiekama arī sarežģītāko un darbietilpīgāko aktivitāšu un projekta posmu īstenošanā. Visus septiņus Ekoskolu soļus apvienojoša sižeta līnija, kurā ietvertas motivējošas aktivitātes, var būt būtisks palīgs šī mērķa sasniegšanā.

Pirmsskolā un sākumskolas jaunākajās klases (vecākās var izmantot īso videoformātu, skat. zemāk piemēru pie pamatskolas) var izmantot stāstu, kurā kāds tēls sastopas ar grūtībām atkritumu jomā un lūdz bērniem palīdzību. Bērni palīdz pakāpeniski veidot stāstu un projekta gaitā papildināt to ar zīmējumiem. Rezultātā tiek izveidots liels plakāts vai runājošā siena ar ilustrācijām, kam līdztekus ir teksts, plānotie un paveiktie darbi, jaunas zināšanas un atziņas, kas gūtas.

Stāsta galvenais varonis ir Ekolapsa, kas meklē piemērotu dzīvesvietu un jaunus draugus, kuri palīdzēs noskaidrot, kas noticis ar lapsas mājām. Taču lapsa meklē dzīvesvietu, kur rūpējas par dabu un mūsu kopīgām mājām – planētu Zeme. Kā jums liekas, vai jūsu bērnudārzs varētu būt īstā vieta? Pastāstiet, kā jūs rūpējaties par dabu un mūsu planētu? Izpētiet kopā ar Ekolapsu! Kūmiņš parādās pirms katra soļa veikšanas un piedalās diskusijā ar bērniem par katru problēmu un iespējamajiem risinājumiem.

Pamatskolā un vidusskolā skolēni jau paši var veidot rakstu, foto vai videostāstu. Piemēram, skolēnu uzdevums – uzņemt video par atbildīgu resursu patēriņu un aprites ekonomiku. Svarīgi par pamatu izmantot konkrētus secinājumus, kas izriet no skolas atkritumu audita, video izceļot konstatēto problēmu un nepieciešamos risinājumus. Var izmantot arī jauniešiem aktuālo īso sociālo tīklu videoformātu, piemēram, veidot **Tik Tok** video, izmantojot konkrētajā mirklī populāro tendenci, proti, sasaistot oriģinālo video ar kādu populāru dziesmu, skaņu, deju, tēmturi u. tml. atbildīgā resursu patēriņa tēmu un Ekopadomes aktivitātēm. (Skat. šeit piemērus no **Tik Tok** konkursa Ekoskolām.)

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PIRMSSKOLĀM UN SĀKUMSKOLĀM

Pirms atbildīgā resursu patēriņa projekta sākšanas izglītības iestādē var iepazīties ar Ekolapsu. Šeit noderēs izstrādātās rotaļnodarbības “Atkritumu pētījums – mūsu bērnudārza atkritumu stāsts” 1. nodarbība, kurā bērni saņem pirmo Ekolapsas vēstuli.

RESURSI*

- Nepieciešams iekārtot vietu, kurā Ekolapsa parādīsies vai atstās savas vēstules. Vislabāk izvēlēties tādu vietu, kurā bērni var arī uzreiz darboties un izvietot visu iepazīto informāciju, piemēram, Ekolapsas vēstules, savas atziņas, atbildes uz runājošās sienas, ko Ekolapsa uzdeva u. tml.
- Ekolapsas pirmā vēstule.
- Ekolapsas attēls.

* Pieejami šeit 9. lpp.

UZDEVUMS

Pirmajā tikšanās reizē iepazīstiniet bērnus ar situāciju – pirmsskolā vai skolā plāno ierasties viesis, kas atstājis viņiem ziņu. Var bērniem uzdot mīklu, vai arī kopīgi iemācīties pantiņu vai dziesmu par lapsiņu (nodarbībā ir piedāvāta mīkla). Pēc tam visi kopā meklējiet vietu, kurā Ekolapsas draugs balodis Otis atnesis vēstuli. Papildus stāstam par savu bērnudārzu vai skolu bērni Ekolapsu var iepazīstināt ar bērnu Ekopadomi, nosaucot tās dalībniekus un viņu lomas (skat. zemāk aktivitāti par lomu un pienākumu sadali).

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PAMATSKOLĀM UN VIDUSSKOLĀM

Kad Ekopadomes dalībnieki jau ir savstarpēji iepazīnušies, kopā ar skolēniem var īstenot turpmāk redzamo aktivitāti “Kas ir atbildīgs resursu patēriņš?”. Pēc tam, kad jūs kopīgi būsit noformulējuši, kas īsti

ir atbildīgs resursu patēriņš un atbildīga rīcība, nākamajās sēdēs izmantojiet aprites ekonomikas definīciju, tematisko video vai/un aprites ekonomikas darbības principu atgādni kā piemēru, lai papildinātu iepriekš izrunāto un izplānoto turpmākajās aktivitātes. (Minētie materiāli pieejami [šeit](#).) Papildus var apskatīt Pasaules Dabas fonda “Dzīvās planētas ziņojumu”*, lai parādītu, kā mūsu resursu patēriņa paradumi ietekmē Zemes veselību un līdz ar to cilvēces izdzīvošanas izredzes. Diemžēl vides ekspertu

un pētnieku prognozes nav iepriecinošas, tāpēc ļoti svarīgi uzsvērt rīcības un iepriekš apskatīto aprites ekonomikas darbības principu iedzīvināšanas nozīmi.

Mudiniet skolēnus izpētīt, kādi stāsti “paslēpušies” viņu ikdienā atbildīga resursu patēriņa jomā un informējiet, ka viņu uzdevums būs izveidot video vai rakstu, fotostāstu** par atbildīga resursu patēriņu un aprites ekonomiku, lai iesaistītu pārējos atkritumu un resursu pārtēriņa problēmu risināšanā.

Aktivitāte

KAS IR ATBILDĪGS RESURSU PATĒRIŅŠ?

MĒRKIS

Pārbaudīt skolēnu sākotnējo izpratni un viedokli par aprites ekonomiku un to, kas īsti ir atbildīgs resursu patēriņš un atbildīga rīcība, kas veicina aprites ekonomikas principu iedzīvināšanu ikdienas dzīvē. Turpmākā atbildīga resursu patēriņa projekta gaitā šis tiks izmantots kā atskaites punkts sākumam.

LAIKS

30 minūtes

RESURSI

- 🌱 Ekopadomes dalībnieku dažādas ikdienā izmantojamas lietas (ēdiens, apģērbs, elektriskās, elektroniskās iekārtas, kancelejas preces, sadzīves ķīmija u. tml.). Aktivitātes vadītājs var sagatavot papildu piemērus (skat. [šeit](#) 28.–29. lpp. 10 vienkāršas, ilgtspējīgākas preču alternatīvas).
- 🌱 Galds/-i, uz kura izvietot priekšmetus.
- 🌱 Tāfele definīciju un formulējumu dokumentēšanai.

AKTIVITĀTES NORISE

① Pirms Ekopadomes tikšanās aiciniet dalībniekus atnest uz sēdi ikdienā izmantojamas lietas, pro-

* Kopš 1998. gada “Dzīvās planētas ziņojumu” reizi divos gados publicē Pasaules Dabas fonds. Istenojot aktivitāti, izmantojiet jaunāko ziņojumu. 2022. gada ziņojums pieejams [šeit](#).

** Veidojot rakstu, video vai fotostāstu, var noderēt Jauno vides reportieru 4 darbu izstrādes soļi <https://jvr.lv/ka-jvr-darbojas/>

duktus, kurus viņi paši lieto un uzskata gan par videi draudzīgiem (resursi tiek izmantoti atbildīgi), gan lietas, kurām ir videi draudzīgākas alternatīvas vai kuras varētu vēl uzlabot, piemēram, izmainot sākotnējo dizainu, lai veicinātu atbildīgāku resursu patēriņu.

Jāņem vērā, ka katram jāatnes pietiekams daudzums dažādu priekšmetu. Priekšmetiem jābūt izgatavotiem no viena vai vairākiem šādiem materiāliem: papīra, plastmasas, tekstila, pārtikas, ūdens. Svarīgi, ka ir paņemts arī ēdiens, kuru varēs gan izanalizēt (piem., iepakojumu, izcelsmi u. tml.), gan pagāršot.

Sanāksmes dalībniekiem arī jāsaņem papīra lapiņa (ieteicams izmantot papīru, kas ir no vienas puses jau apdrukāts, aprakstīts) ar īsu pamatojumu (to var izdarīt arī anonīmi) par to, kāpēc tieši šī lieta ir izvēlēta atbildīgi vai tieši otrādi – nav izvēlēta atbildīgi.

② Sanāksmei tiek sagatavoti galdi: uz viena izvietoti priekšmetus, uz otra – ēdienu ar uzrakstītajiem pamatojumiem. Sanāksmes gaitā tiek atrasts piemērots brīdis katra atnestā ēdiena nogaršošanai un lietu izpētīšanai. Sanāksmes dalībnieki iepazīstas arī ar pamatojumiem, tos nolasot priekšā pārējiem. Svarīgi, lai pārtikas gadījumā iepakojums paliktu uz galda.

③ Pēc tam skolēni tiek rosināti, par pamatu izmantojot jau iesniegtos argumentus un jautājuma izpratni, noformulēt, kas īsti ir atbildīgs resursu patēriņš un atbildīga rīcība. Var rakstīt definīciju vai veidot domu karti. Definīcija vai domu karte tiek pierakstīta

kā paliekošs rezultāts, ko vēlāk varēs vēl izmantot un papildināt.

Ņemot vērā, ka šis ir tikai pats projekta sākums un pirmās tikšanās, ir sagaidāms, ka skolēni izveidos sākotnējo definīciju vai domu karti, vadoties pēc tā, kas viņiem pašiem tobrīd šķiet aktuāls un ko viņi pārzina. Diez vai šajā sākotnējā definīcijā izdosies aptvert visus atbildīga resursu patēriņa un aprites ekonomikas darbības principu aspektus saskaņā ar aktivitātes ievadā minēto materiālu skaidrojumu. Bet tā nav jāvērtē kā neizdošanās. Tieši otrādi – ir ļoti pozitīvi, ka secinājumus izdarīs paši skolēni uz esošās izpratnes un zināšanu bāzes. Nākamajās sēdēs, iepazīstot ievadā minētos materiālus, varēs visu vēl pilnveidot un attīstīt.

④ Pēc aktivitātes pabeigšanas saglabāji definīciju vai domu karti un izmantojiet to, kad pienāks laiks projekta noslēguma izvērtēšanai (vai kādā citā atbilstošā brīdī projekta norises laikā), ļaujot skolēniem to papildināt. Ir sagaidāms, ka projekta norises laikā, uzzinot jaunu informāciju un faktus, izpratne par atbildīgu resursu patēriņu un aprites ekonomiku

paplašināsies un skolēni atklās vēl citus atbildīga patēriņa aspektus. Projekta noslēgumā varēs izrunāt un secināt, kā skolēnu viedoklis ir mainījies un ko jaunu viņi ir uzzinājuši. Lai vieglāk orientētos un izvērtētu, papildinājums var pierakstīt ar citu krāsu.

LOMU UN PIENĀKUMU SADALE

Ekopadomes sekmīgam darbam ir nepieciešama visu iesaistīto līdzdarbība un dažādu pienākumu pildīšana kopīgu mērķu sasniegšanā. Atšķirīgās lomas un pienākumi sniedz iespēju skolēniem labāk apzināties savas spējas un prasmes un uzņemties individuālu atbildību par kopīgu mērķu sasniegšanu.

Ja skolēni jau ir sastrādājušies, ir iepazīnuši Ekoskolu 7 soļus, viņi paši var izdomāt lomas un sadalīt pienākumus atbilstoši savām interesēm, zināšanām un prasmēm, skolotājam iesaistoties pēc vajadzības. Ja bērni vēl nav gatavi darboties patstāvīgi, viņi izdomā lomas un sadala pienākumus, balstoties uz skolotāja noteiktu lomu sarakstu.

PADOMI

→ Lomu sadale var būt **ilgtermiņā definēta, maināma gada laikā** vai **kombinējot abas pieejas**. Svarīgākais ir skolēnu izpratne par to, kas jādara un kādēļ tas ir svarīgi, iniciatīvas veicināšana, iesaiste lomu un pienākumu noteikšanā. Nav svarīgi, kura pieeja tiek izvēlēta. Jāvērtē, kas labāk strādā, attīsta bērniem atbildību pret uzticēto pienākumu, interesi.

→ **Pirmsskolā** ir līdzīgi – svarīgākais ir bērnu prasmju attīstīšana, radot priekšnosacījumus, lai bērnam ir iespēja izteikt savas domas, emocijas, uzklaut citu un izteikt savu viedokli, vienoties un mācīties strādāt, izvirzot kopīgu un individuālu mērķi, plānojot attiecīgas darbības un attīstot spēju paveikt uzticēto pienākumu līdz galam.

→ Lai uzticētā loma veicinātu iniciatīvu, to izvēlas vai piešķir **atbilstoši interesēm un stiprajām pusēm**. Kā papildu aktivitāti var iekļaut kāda personības testa aizpildīšanu.

→ Skaidri definējiet **lomas un pienākumus**, sadaliet darbus katram individuāli vai/ un veidojiet darba grupas, vienojoties par konkrētiem darbības virzieniem. Palīdzēt varētu aktivitāte "Lomu un pienākumu sadale".

Aktivitāte

LOMU UN PIENĀKUMU SADALE

Lai komandas darbs būtu sekmīgs, katram tās dalībniekam ir jāatrod komandas kopējās funkcijās sava dabiskā un spējām atbilstošākā vieta jeb loma. Bet kāda tā ir katram skolēnam? Un kā to noskaidrot? To palīdzēs izdarīt šī aktivitāte.

Norise būs vairāk piemērota vecāko klašu skolēniem. Pirmsskolā un jaunākajās klasēs var pielāgot un domāt savādākas lomas atbilstoši plānotajiem uzdevumiem, piemēram, pētnieki, mākslinieki, aktieri, žurnālisti, detektīvi, eksperti, skolotāji, supervaroņi. Piemēram, *mākslinieki*, *aktieri* un *žurnālisti* iesaistās komunikācijas aktivitāšu plānošanā, īstenošanā un izvērtēšanā – bukletu, plakātu, kādas izstādes vai izrādes veidošanā, vides kampaņu norisē. *Skolotāji* vada vienkāršas izglītojošas nodarbības saviem un citu grupu, klases bērniem. *Pētnieki* veic pielāgotu atkritumu auditu, apkopo rezultātus, prezentē. *Detektīvi* veic pārraudzību un izvērtēšanu, apgaitu un novērojumus telpās. *Mākslinieki* un *rakstnieki* iesaistās Ekoskolu ziņojuma dēļa satura un noformējuma veidošanā, veido un noformē vides kodeksu u. tml.

MĒRĶIS

Sadalīt Ekopadomes pārstāvju lomas, balstoties savā izvēlē un spēju pašvērtējumā, lai veiksmīgi ieviestu atbildīgā resursu patēriņa projektu savā skolā.

Grupas darbs nozīmē, ka jāiesaistās visiem un visām lomām ir izšķiroša nozīme, lai darbs izdotos. Lomas skolēniem palīdz saprast savas īpašības un prasmes, uzņemties atbildību par grupas aktivitātēm un savstarpēji iepazīties. Lai sasniegtu maksimālu efektivitāti, ir svarīgi, lai katrs izvēlētos lomu, kas ir vispiemērotākā. Bet kura loma tā būs? Skolēni to noskaidros, veicot šo aktivitāti.

LAIKS

30–40 minūtes (atkarīgs no grupas lieluma un sarunai atvēlētā laika)

RESURSI*

📎 Sagatavoti un atsevišķi izgriezti lomu apraksti, lai katram dalībniekam būtu viens apraksts. (*Pielikums_lomu_apraksti.pdf* pieejami [šeit](#).)

📎 Pilnais lomu apraksts katrai lomu grupai. (*Pielikums_lomu_apraksti.pdf* pieejami [šeit](#).)

📎 Pienākumu apraksts (aizpildīta un tukša forma). (*Pielikums_pienakumu_apraksti.pdf* pieejami [šeit](#).)

* Rādot videi draudzīgu piemēru, nodarbībā paredzētos materiālus var aizpildīt vai skatīties elektroniski, drukāt uz izmantota papīra (no vienas puses jau apdrukāts), apdrukāt no abām pusēm vai mudināt vēl neapdrukāto pusi izmantot pierakstiem, rādīt uz ekrāna, aicinot pierakstus veikt kladē. Var izmantot arī jebkuru citu metodi, kas veicina atbildīgu resursu patēriņu.

AKTIVITĀTES NORISE

① Katrs Ekopadomes dalībnieks saņem nejauši izvēlētu papīra lapiņu ar vienas lomas aprakstu (*Pielikums_lomu_apraksti.pdf*). Klusām izlasa izvilktās lomas aprakstu un apdomā tās piemērotību, atbilstību savām interesēm, spējām un prasmēm. Pieraksta, ja nepieciešams, kāpēc viņam ir piemērota vai nav piemērota šī loma.

② Katra dalībnieka nākamais uzdevums ir tālāk doties pie jebkura Ekopadomes pārstāvja, kuram ir iedalīta cita loma, un pārī pēc kārtas pastāstīt par savu lomu, minot īsumā, pirmkārt, kas tai raksturīgs un, otrkārt, tās piemērotību sev. Kad katrs pastāstījis, apmainās ar lomu aprakstiem un dodas tālāk runāt ar nākamo, kurš saņēmis citu, iepriekš vēl neiepazītu lomu. Tā turpina, kamēr visas 9 lomas ir iepazītas. Pēdējās iepazītas lomas lapiņu saglabā. Aktivitātes vadītājs seko, lai sarunas neievelkas. Ja nepieciešams, katram sarunas aplim var paredzēt konkrētu laiku.

③ Kad visi ir pabeiguši sarunas un iepazītušas visas 9 lomas, aktivitātes dalībnieki sadalās grupās atbilstoši pēdējai iepazītajai lomai (piemēram, informētāji kopā, izpildītāji kopā utt.). Katra grupa saņem pilno lomu aprakstu (var rādīt uz ekrāna, iedot apraksta saiti), kurā ir atrodamā visi lomu nosaukumi un apraksti. Katrai lomai, ieskaitot savu pēdējo iepazīto, grupa izvirza kādu, viņuprāt, piemērotu pārstāvi no Ekopadomes (viena un tā pati loma var būt atbilstoša vairākiem Ekopadomes dalībniekiem). Noteikums ir tāds, ka aktivitātes beigās katram da-

lībniekam ir jābūt nominētam kādai lomai. Svarīgi, lai dalībnieki jau ir iepazinusi cits citu pirms tam, piemēram, izspēlējot vārda, īpašību iepazīšanas spēles. (Skat. piemērus 9. lpp.)

④ Katrs grupas dalībnieks izvēlas sev vienu no piedāvātajām lomām, kas viņam šķiet visatbilstošākā viņa prasmēm un spējām un kuras pienākumus viņam patiktu pildīt.

⑤ Katra grupa prezentē visai Ekopadomei savas grupas pēdējo iepazīto lomu, to piedāvātās skolēnu kandidatūras, kuras atbilst šai lomai, sniedzot arī pamatojumu. Izvirzītie kandidāti izsakās, vai paši sev izvēlētos šo lomu un vai viņi gribētu to veikt. Pēc tam visi kopīgi vienojas par galarezultātu lomu un pienākumu sadalē un pieraksta rezultātus. Katram skolēnam ir tiesības arī atteikties no piedāvātās lomas, bet iznākumā visiem tomēr jābūt akceptējušiem kādu no lomām.

⑥ Kad lomu sadale ir pabeigta, dalībnieki kopā aizpilda pienākumu apraksta formu (*Pielikums_pienakumu_apraksti.pdf*), kas pēc tam tiek izvietota uz ziņojumu dēļa. Apraksta formā vai uz ziņojuma dēļa ir arī Ekopadomes kopbilde, darba grupas un lomas nosaukums, pienākumi un konkrētās darba grupas dalībnieka vārds. Papildus katrs dalībnieks individuāli var izvēlēties no lomas apraksta tās detaļas, kas, viņaprāt, vislabāk raksturo tieši viņu, un arī pievienot pie sava vārda. Katra loma var būt piešķirta vairākiem skolēniem; katram var būt kādi īpaši talanti un specifika (piemēram, informācijas/sadarbību meklētājs Roberts ir komunikabls, spēj ātri reaģēt jebkurā situācijā un labi prot apstrādāt informāciju... Savukārt informācijas/sadarbību meklētāja Emīlija ir zinātkāra, viņai patīk meklēt informāciju dažādos avotos, un viņa labi atlasa nepieciešamo informāciju priekš pārējiem). Tādējādi, aplūkojot ziņojuma dēli, iespējams iepazīties ar visiem tiem Ekopadomes dalībniekiem, kuri iesaistīti projektā.

ATKRITUMU AUDITS

Kad Ekopadome ir izveidota, lomas un pienākumi sadalīti, jāķeras pie darba. Pirms risinājumu rašanas vispirms jānoskaidro aktuālās problēmas jeb atkritumu apsaimniekošanas situācija iestādē. Lai to varētu paveikt, jums noderēs atkritumu audits jeb

strukturēts atkritumu apsaimniekošanas situācijas novērtējums. To paveicot, jūs noskaidrosiet iestādē radīto atkritumu daudzumu un sastāvu, lai pēc tam varētu izstrādāt rīcības plānu situācijas uzlabošanai.

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PIRMSSKOLĀM UN SĀKUMSKOLĀM

Lai iepazītu un veiktu atkritumu auditu kopā ar bērniem, turpiniet izmantot izstrādātās rotaļnodarbības "Atkritumu pētījums – mūsu bērnudārza atkritumu stāsts". Jums būs nepieciešama 2.–7. nodarbība. Vecākām sākumskolas klasēm var noderēt 5. klasei izstrādātā stunda.

Nodarbības pieejamas šeit 4. lpp. pirmsskolām un 21. lpp. sākumskolām.

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PAMATSKOLĀM UN VIDUSSKOLĀM

Pirms atkritumu audita Ekopadomes sanāksmē atgādiniet skolēniem par plānoto uzdevumu izveidot rakstu, foto un/vai videostāstu/-s. Iepazīstiniet ar nākamo uzdevumu.

UZDEVUMS

Ekopadomes darba grupa ir sadalījusi lomas un pienākumus. Tagad ir jāatrod rosinošs sižets rakstam, foto un/vai videostāstam*. Lai atbildētu uz jautājumu – kas ir svarīgākā tēma, palīgā nāks atkritumu audits un situācijas novērtējums atkritumu tēmā. Atkritumu auditā un atkritumu tēmas vides novērtējumā ietvertie jautājumi palīdzēs izziņāt, kā vērtējama situācija skolā un mājās, kā mērķi paturot prātā atbildīgu resursu patēriņu. Pēc izvērtējuma mēs varēsim izvēlēties pašu interesantāko un būtiskāko jomu un tēmu mūsu rakstam, foto vai videostāstam*.

* *Miniet izvēlēto darba formātu vai formātus.*

RESURSI

Nepieciešamie resursi un norise ir aprakstīta zemāk.

Tagad iepazīsim pašu atkritumu auditu. Kopumā atkritumu auditam ir trīs posmi.

- 🕒 **Sagatavošanās darbi** – kas jādara pirms audita?
- 🕒 **Audita norise** – kā jāveic audits?
- 🕒 **Rezultātu izvērtējums** – kas jādara pēc audita?

SAGATAVOŠANĀS DARBI

1 Pirms audita un atbildīga resursu patēriņa veicināšanas projekta uzsākšanas ir svarīgi **informēt un izglītot skolas pārstāvjus un vecākus** par atkrituma tēmu, saistītajām problēmām un audita būtību un nozīmīgumu. Piemēram, sagatavojiet nepieciešamo informāciju un izplatiet to dažādos veidos – elektroniski, uz ziņojumu dēļa, skolas avīzē, stāstiet par to stundās (skat. [šeit](#) nodarbības) un ārpusstundu pasākumos, vecāku sapulcēs.

Īpaši svarīgi tas ir atkritumu audita gadījumā, kad ir plānota tieša saskare ar atkritumiem. Ja nepieciešams, varat saskaņot audita veikšanu ar vecākiem, izmantojot piedāvāto vēstules paraugu. Ietvertā informācija noderēs, arī lai īsumā informētu pārējos. (Skat. [šeit](#) Pielikums_vestule_vecakiem.docx.) Papildus noderēs arī materiāla ievadā minētā informācija.

2 Kad Ekopadome ir izveidota, tikpat svarīgi arī iekšēji ar skolēniem un pārējiem audita dalībniekiem **kopā pārrunāt un vienoties par atkritumu audita īstenošanas plānu un metodēm** – kā soli pa solim audits tiks veikts (izskatiet audita tīmekļvietni atkritumuaudits.lv, izveidojot testa profilu, un pārrunājiet šajā materiālā minēto informāciju. Jums noderēs arī vizuālā instrukcija, kas pieejama [šeit](#)), kādi rezultāti ir sagaidāmi un kā iegūto informāciju izmantosiet, kādēļ auditā jeb pētījumā ir svarīga tieša saska-

re ar atkritumiem un kādi atkritumu veidi tiks pētīti (kas, kurā atkritumu grupā ietilpst?), un kādi drošības noteikumi jāievēro.

Tāpat jāpārrunā, kādēļ kopumā audits tiek veikts, piemēram, minot vides, ekonomiskos un izglītojošos aspektus. Atsvaidziniet prātā, kas vispār ir atkritumi, kur tie nonāk un kādas ietekmes, problēmas var radīt. Papildus var īstenot nelielu diskusiju un izrunāt, kā vērtētu pašreizējo situāciju izglītības iestādē – cik daudz un kādi atkritumi tiek radīti? Kas notiek ar atkritumiem pēc tam? Ko jūs jau skolā darāt, lai novērstu atkritumu rašanās cēloņus, samazinātu atkritumu daudzumu un bīstamību, veicinātu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi?

Var arī patrenēties atpazīt atkritumu veidus (grupas) un izveidotā testa profilā veikt nelielu audita izmēģinājumu. Tas veicinās komandas izpratni un motivāciju, kā arī aiztaupīs laiku un liekus pārsteigumus, mulsuma brīžus dienā, kad audits tiks veikts.

3 Nākamais solis ir **lomu un pienākumu definēšana un sadale** atbilstoši audita posmiem, uzdevumiem un katra zināšanām, prasmēm un interesēm. Ļoti svarīgi, lai visi tiek iesaistīti gan lomu, pienākumu definēšanā, gan sadalē. Lai nav viens vai daži komandas pārstāvji, kuri izlemj un sadala. Tas attīstīs gan sadarbības prasmes, gan kopumā veicinās lielāku atbildību par savu izvēlēto uzdevumu. Tā kā ir paredzēta arī saskarsme ar atkritumiem, ir svarīgi, lai lomas un pienākumi mainās, lai visi tiek iesaistīti arī darbos, kuros būs jāsaskaras ar atkritumiem, piemēram, tos grupējot pa veidiem. Vislabāk veidot darba grupas ar konkrētiem grupas uzdevumiem un dalībnieku sastāvu mainīt, piemēram, katrā audita dienā vai labāk veikšanas posmā – rudenī, ziemā vai pavasarī.

Piemērs audita darba grupām (audita īstenošanas posms)*

Lai darbs ritētu raitāk, skolēnus un pārējos komandas dalībniekus var dalīt šādās darba grupās:

🕒 **Šķirošanas grupa** – lielākā komanda, kuras uzdevums ir sakārtot savāktos iestādes atkritumus atbilstoši audita formā minētajam atkritumu sadalījumam (grupām) un piemēriem. Svarīgi uzsvērt – lai iegūtu kvalitatīvus datus, būtisks ir nevis ātrums, bet precizitāte. Šķirošanas grupa var būt arī tā, kura dienu pirms audita nogādās urnu atkritumu maisus uz audita norises vietu (skat. vairāk 6. punktā 19. lpp.).

🕒 **Kvalitātes kontroles grupa** (ja nepieciešams) – atbildīga par to, lai atkritumi tiktu sakārtoti atbilstoši audita atkritumu grupu sadalījumam. Katrs cilvēks grupā ir "eksperts", kurš ir atbildīgs par noteiktu atkritumu grupu vai vairākām grupām (piem., bioloģiskie atkritumi, vieglās frakcijas iepa-

kojums u. c.), un, izmantojot atkritumu sadalījuma atgādni (pieejama šeit), seko līdzī sagrupētam atkritumu spaiņai vai maisa sastāvam. Biežāk sastopamajiem atkritumiem var būt vairāki eksperti, lai darbs raitāk virzās uz priekšu.

🔗 **Svēršanas un datu ievades grupa** – atbildīga par šķirošanas komandas piepildīto atkritumu spaiņu vai maisu svēršanu un datu ievadi. Kad grupēšanai domātais atkritumu spainis vai maiss ir pilns, komanda nosver un pieraksta datus audita tīmekļvietnē atkritumuaudits.lv.

SVARĪGI!

- Datus datorā ievada tikai viens cilvēks. Skolas profils nedrīkst būt atvērts uz vairākiem datoriem vienlaikus.
- Lai dati ir precīzi, sekojiet līdzī, lai katrā ailē, kur tas ir nepieciešams, informācija ir ievadīta. Savādāk katrā tukšajā ailē automātiski paliks "0".
- Ja tiek izmantots spainis, tad, pierakstot masu, ir jāatņem spaiņa svars, lai dati ir precīzi.

Kad atkritumi nosvērti, dati ievadīti, tad svēršanas un datu ievades grupa spaiņa vai maisa saturu pārber atbilstošā maisā (piemēram, depozīta iepakojums tiek salikts kopā vienā maisā, lai vēlāk to varētu nodot pārstrādei), noliek malā pie izskatītajiem atkritumiem, un grupēšanas spainis vai maiss tiek nodots atpakaļ šķirošanas grupai.

🔗 **Reportieru grupa** – atbildīga par procesa iemūžināšanu, fotografējot un filmējot audita procesu un rezultātu, pierakstot dalībnieku, savas atziņas un novērojumus, piemēram, pievērsiet uzmanību, kuri atkritumi sastopami visbiežāk, kurās vietās, piem., gaitenēs pie plastmasas iepakojuma visvairāk redzamas PET pudeles. Veiciet pierakstus un pēc tam dienas beigās visu izrunājiet, savas piezīmes saglabājiet audita piezīmju sadaļā. (Skat. vairāk instrukcijā šeit.)

legūto informāciju var izmantot uzreiz, veidojot tiešo reportāžu sociālajos medijos vai izmantot pēc tam, izvērtējot rezultātus un īstenojot atbildīga resursu patēriņa projektu, veidojot prezentācijas, atskatu, stāstu sociālajos medijos, rakstu mājaslapā, skolas avīzē, izvietojot fotogrāfijas informatīvajā stendā, izmantojot citās aktivitātēs. Var gan aicināt ciemos, gan sūtīt savu informāciju arī vietējiem medijiem.

Audita darba grupu kopīgas sadarbības piemēru skatīt nākamajā sadaļā pie audita norises 21. lpp.

* Adaptēts Ričmondas (ASV) skolu atkritumu audita darba grupu piemērs – *EarthTeam Environmental Network*

PADOMS

Ja ir iespēja iesaistīt vairākas klašu komandas, piemēram, sasaistot ar mācību saturu (atkritumu audita stundas un rotaļnodarbības skat. šeit), vai skolēniem, skolas pārstāvjiem ir liela interese piedalīties atkritumu auditā, var dalīties grupās, uzticot katrai grupai vienu audita dienu (kopā ir 5 dienas). Jebkurā gadījumā vadošā grupa ir Ekopadome, kas koordinē visu atbildīgā resursu patēriņa projektu un ir atbildīga par audita kvalitāti. Tās pārstāvji koordinē visu procesu un piedalās visās audita dienās, katru reizi pamainoties pamatkomandas pārstāvjiem. Var veicināt arī klašu sadarbību, piemēram, vecāko klašu pārstāvji atbalsta un pamāca jaunākos. Lielāka iesaiste veicinās labāku izpratni un atbildīgāku rīcību turpmāk.

④ Pirms audita Ekopadomei vai kādai no darba grupām ir jāveic priekšizpēte un jānoskaidro urnu atrašanās vietas un skaits, pierakstot to audita tīmekļvietnē atkritumuaudits.lv sadaļā *Urnū atrašanās vietas*. Pēc tam jāvienojas, cik atkritumu urnas tiks apsektas, un tas arī jāpieraksta minētajā sadaļā. Jāvienojas arī, kas audita dienā nogādās urnu atkritumu maisus, kuri jāapseko/jāmonitorē, uz audita norises vietu. (Skat. vairāk 6. punktā 19. lpp.)

Atkritumu urna šajā auditā ir jebkāda tvertne, piemēram, speciāli iegādāta urna vai paštaisīta kaste, kurā tiek uzkrāti atkritumi. Par urnām netiek uzskatīti arī esošie lieli konteineri, kur tiek ievietoti visi atkritumi. Skolas āra teritorijā apseko tikai mazās atkritumu urnas.

⑤ Pirms audita jāvienojas par **atkritumu urnu apsekojumu specifiskajās telpās**. Tie ir atkritumi, kurus nenesīs uz audita norises vietu*. Specifisko telpu kategorijas:

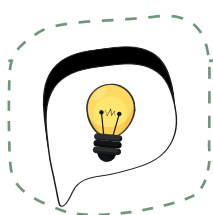
🔗 **ēdnīca (virtuves zona)** – tā kā pārtikas atkritumus audita dienā nosver ēdnīcā, pirms audita ar ēdnīcu jāvienojas, ka audita dienā tiks svērti pārtikas atkritumi un iegūtie dati ievadīti audita

mājaslapā kopā ar pārējiem datiem. Ja tiks mērīts tilpums, nevis masa, lai ievadītu datus, būs nepieciešams pārveidot tilpumu masas vienībās. (Skat. vairāk piemēru un padomu [šeit](#) (17.lpp.)) Vienīgais izņēmums virtuves zonā ir urnas, kuras nav domātas pārtikas atkritumiem, bet, piemēram, iepakojumam u. c. veida atkritumiem. Šo urnu maisus nomarkē un nogādā uz audita norises vietu detalizētai izpētei.

tehniskā personāla telpas – bīstamajiem un kaitīgajiem atkritumiem noskaidro tikai masu, piemēram, ideālā gadījumā, ja tas iespējams un ir droši, nosveriet paši vai noskaidrojiet masu no skolas saimniecības pārziņa. Vizuāli novērtējiet, pārbaudiet, vai tie tiek šķiroti pareizi. Ja nepieciešams, veiciet piezīmes un sniedziet padomus atbildīgajai personai.

SVARĪGI!

Tā kā urnas nenesīs uz audita norises vietu, kā arī, iespējams, tās neiztukšo tik bieži, katrā audita dienā vai pat, iespējams, posmā (piemēram, rudenī veicāt pirmo auditu un ziemā atkritumi vēl nav izvesti, jo tiek krāti, lai ir lielāks apjoms) nevajadzētu pieskaitīt klāt jau iepriekš nosvērtos atkritumus. Viegļākais variants ir nosvērt konkrētās dienas atkritumus un atņemt iepriekšējās vai vairāku iepriekšējo dienu atkritumu masu. Piemēram, pirmsdien elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumi urnā svēra 10 kg, otrdien – 11 kg. Tātad otrdienas elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumu masa ir 1 kg. Tā turpiniet uz priekšu, atņemot jau iepriekš nosvērtos.

PADOMS

Svarīgi pareizi nosvērt baterijas, kas bieži vien tiek vāktas konkursam, nesot tās arī no mājām. Piemēram, uzsākot atbildīgā resursu patēriņa projektu, izveidojiet atsevišķu kastī, kurā aiciniet mest baterijas, kuras izlietotas tikai skolā. Pārējās var likt jau iepriekš izmantotā urnā. Līdzīgi dariet arī ar citiem atkritumu veidiem, piemēram, makulatūru, ko vācat plašāk nekā skolas mērogā. Tādējādi dati precīzi atainos jūsu skolas situāciju.

medmāsu kabinets – bīstamajiem un kaitīgajiem atkritumiem (medikamentiem) noskaidro tikai masu. Ideālā gadījumā, ja tas iespējams un ir droši, nosveriet paši vai noskaidrojiet to no medmāsu. Vizuāli novērtējiet, pārbaudiet, vai atkritumi tiek šķiroti pareizi. Ja nepieciešams, veiciet piezīmes un sniedziet padomus atbildīgajai personai.

SVARĪGI!

Tā kā šīs urnas nenesīs uz audita norises vietu, tad katrā audita dienā nedrīkst pieskaitīt klāt jau iepriekš nosvērtos atkritumus. (Skat. iepriekš piemēru pie tehniskā personāla telpas apraksta.)

tualetes – atkritumi netiek svērti un aiztikti, bet no saimniecības pārziņa tiek noskaidrota informācija par tualetēs novietoto papīra roku dvieļu (salvešu) apjomu vidēji vienas nedēļas laikā. Visdrīzāk atbildīgā persona, kura veic papīra dvieļu pasūtījumu, zinās datus par ilgāku laika periodu, piemēram, veic pasūtījumu reizi mēnesī, kā arī nezina masu, bet pasūtītās vienības. Tāpēc jums ir jāpalūdz viens iepakojums ar papīra dvieļiem, jānosver, ja nav minēta masa, un jāizrēķina, cik ir kopējā pasūtījuma masa un cik vidēji iztērē vienā nedēļā. Šo informāciju pieraksta tikai vienu reizi mājaslapā atkritumuaudits.lv sadaļā *Urnu atņemšanas vietas*.

* Ja šajās telpās, izņemot tualetes, ir atkritumu urnas, kas nav domātas specifiskiem atkritumiem, piemēram, pārtikas, bīstamajiem un kaitīgajiem atkritumiem, bet ir domātas, piemēram, iepakojumam u. c. veida atkritumiem, šo urnu maisus nomarkē un nogādā uz audita norises vietu detalizētai izpētei.

SVARĪGI ATCERĒTIES!

- Vēlams apsekot vismaz 50 % no kopējā urnu skaita. Skolās, kurās ir vairāk nekā 800 skolēnu, apsekot vismaz 25 %. Jo augstāks būs apsekoto urnu skaits, jo precīzāki būs audita rezultāti.
- Auditā katru dienu jāapseko vienāds urnu skaits. Audita tīmekļvietnē katru dienu automātiski būs redzams apsekojamo urnu skaits, ko norādījāt sadaļā *Urnū atrašanās vietas*.
- Jāapseko pēc iespējas dažādākas vietas skolā.
- Gan apsekoto, gan neapsekoto atkritumu urnu tīlpumam jābūt pēc iespējas vienādam.
- Svarīgi izvēlēties urnas, kuras ir pilnākas vai visaktīvāk tiek izmantotas.

6 Izplānojiet atbilstošu audita veikšanas vietu, laiku un noskaidrojiet, kad atkritumu urnas tiek iztukšotas. Ieteicams laikus vienoties par vietu un datumu, kurā audīts tiks īstenots.

🔗 Svarīgi, lai audita dienā nav paredzēti lieli pasākumi, klašu izbraukumi, remonts, proti, izvēlieties parasto skolas dienu.

🔗 Svarīgi savākt datus par vienu nedēļu. Tā kā, iespējams, visas nedēļas garumā būs grūti realizēt auditu, var laikus izplānot un vienoties par ilgāku laika posmu, kurā nepieciešamās 5 audita dienas tiks aptvertas, piemēram, vienā nedēļā var aptvert pirmdienu un trešdienu, citā nedēļā – otrdienu, ceturtdienu un piektdienu u. tml. Kopumā audita 5 dienas jāpaspēj paveikt vienas sezonas laikā (katrā sezonā ir trīs mēneši). Piemēram, rudenī tas būtu laika posms no septembra līdz novembrim, bet ieteicams to pārāk ilgi neatlikt, lai nezūd motivācija un neaizmirstas veicamās darbības. Atkritumu auditu ir ieteicams atkārtot trīs reizes gadā (rudens, ziemas un pavasara sezonā), lai iegūtu pārskatu par atkritumu situāciju un izmaiņām visa mācību gada laikā.

🔗 Plānojot laiku, svarīgi uzzināt, kad atkritumu urnas skolā tiek iztukšotas, laikus vienoties ar apkopējām, lai vienas pilnas dienas atkritumi dienu pirms audita tiek saglabāti un nodoti nākamajā dienā audita darba grupai. Jāuzsver, ka **NEDRĪKST** sabērt divu vai vairāku urnu maisu saturu vienā maisā. Maisiem jābūt tīk, cik ir urnu! Savstarpēji jāvienojas, kura no audita darba grupām sarunās un nogādās urnu atkritumu maisus uz audita norises vietu, piemēram, tā var būt lielākā šķirošanas grupa vai vairākas audita darba grupas, ja maisu ir daudz.

ĻOTI SVARĪGI nomarķēt atkritumu maisus, minot urnas atrašanās vietu atbilstoši atkritumu auditā minētajai telpu kategorijai (piemēram, klase, gaitenis). Ja skolā tiek šķiroti atkritumi, tad jāmarķē arī nešķiroto (apglabājamo) atkritumu urna un attiecīgi visu šķiroto atkritumu urnu nosaukumi (piemēram, stikla iepakojuma urna, vieglās frakcijas iepakojuma urna utt.). Attiecīgi uz maisa būs divas atzīmes – urnas atrašanās vieta un urnas tips. Šī informācija būs ļoti svarīga, īstenojot auditu.

🔗 Svarīgi izdomāt un rezervēt arī vietu, kur audīts tiks veikts. Vislabāk derēs plaša telpa, kas ir viegli vēdināma un uzkopjama.

🔗 Dažas dienas pirms audita atgādiniet vēlreiz skolai un Ekopadomei, kad un kur notiks audīts. Izlemiet, vai auditā varēs piedalīties arī pārējie, kuri nav darba grupā.

7 Sagatavojiet auditam nepieciešamo inventāru un materiālus.

Pirms audita jums jāsapagatavo:

iepriekšējā dienā savāktie un nomarķētie **maisi ar atkritumiem**. Skaitam un maisu atrašanās vietām obligāti jāatbilst audita mājaslapā sadaļā *Urnū atrašanās vietas* ievadītajai informācijai;

papīra līmlente, kuru varēsiet izmantot marķēšanai – maisiem un grīdai, piemēram, ja darbosies vairākas šķirošanas grupas, tad uz grīdas var nomarķēt atkritumu grupas (katrai atkritumu grupai atgādnē ir savs kārtas skaitlis, piemēram, ① Apglabājamie atkritumi, ② Bioloģiskie atkritumi utt.), urnu atrašanās vietu (telpu) nosaukumus, kur salikt kopā konkrētās telpas maisus (ja nepieciešams). Rūpējoties par vidi, izvēlieties līmlenti, piemēram, zīmola *Ecopack*, kas nav piesūcināta ar silikonu un ir pārklāta ar dabīgā kaučuka un sintētisko sveķu maisījuma līmi;

atbilstoša izmēra **gumijas saimniecības cimdi** katram dalībniekam, kurus varēs lietot arī nākamajā reizē;

priekšauti un aizsargbrilles (ja nepieciešams);

āķa vai cita veida **svāri**, ar kuriem varēs vieglāk un precīzāk nosvērt;

spaiņi un/vai **maisi** atkritumu grupēšanai. Spaiņos jūs liksiet sagrupētos atkritumus, jo tā būs vieglāk nosvērt. Spaiņus varēs arī izmantot ilgtermiņā. Savukārt maisos, kad spainis tiks nosvērts, pārbērsiet sagrupētos atkritumus. Lai neradītu liekus atkritumus,

ieteicams izmantot atkritumu maisus izmantot vēlreiz vai pēc tam nodot pārstrādei.

Spaiņu lielums var atšķirties, piemēram, apglabājamo atkritumu būs visvairāk, tāpēc tiem var paredzēt lielāku spaini vai maisu, bet stiklam, metālam, bīstamajiem atkritumiem, kuru būs ļoti maz vai vispār nebūs, var sagatavot mazāku spaini vai maisu.

Ekopadomē pēc iepazīšanās ar audita formu un veikto priekšizpēti, izlemiet, kas un kā tiks izmantots. Pats svarīgākais, lai jūs varētu ērti, precīzi nosvērt un noteikt masu.

Kopumā vienai audita reizei minimālais komplekts ir 21 spainis vai maiss, kuros liksiet katras konkrētās urnas sargrupētos atkritumus un papildus 21 maiss (ar rezervi), kuros pēc tam sargrupētos un nosvērtos atkritumus pārbērsiet. Visdrīzāk pietiks ar kādiem 15 spaiņiem, jo liela daļa atkritumu skolā, iespējams, nemaz nerodas vai rodas ļoti maz. To sapratīsiet pēc pirmās audita reizes.

Ja ir vēlme paralēli darboties vairākām šķirošanas grupām, tad būs nepieciešami papildus maisi vai, piemēram, kartona virsmas, uz kurām likt sargrupētos atkritumus, lai ērtāk pēc tam ielikt vai pārbērt spaiņos un nosvērt;

atkritumu savācējs (speciāls rokturis), ja pieejams, vai ir iespējams sagādāt. Tas noderēs, piemēram, ļoti netīru, asu priekšmetu pacelšanai. Ja nav pieejams, tad pietiks arī ar cimdiem vai asus priekšmetus pacels pieaugušie komandas dalībnieki;

ūdens necaurļaidīgs pārklājs, ko uzlikt uz grīdas. Uz tā tiks izbērti atkritumi, notīks dalīšana pa atkritumu grupām. Svarīgi, lai pārklājs ir izturīgs, ūdens necaurļaidīgs, vairākkārt izmantojams un viegli tīrāms, kā arī pietiekami liels, lai varētu noklāt lielāko daļu grīdas virsmas (var salikt vairākus pārklājus kopā);

zīmes ar atkritumu grupu nosaukumiem, piemēram, ① Apglabājamie atkritumi, ② Bioloģiskie atkritumi utt. (Zīmes atradīsiet šeit. Katra zīme ir sagatavota A5 formātā; paredzēta drukāšanai pa 2 uz vienas A4 lapas.) Var likt uz grīdas vai uzlīmēt uz spaiņiem. Būs nepieciešams vismaz viens komplekts – 21 zīme;

atgādes ar atkritumu grupu nosaukumiem. Pirms audita jāizlemj, cik daudz un kam atgādes vajadzēs un attiecīgi jāpasagatavo, piemēram, kvalitātes kontroles grupai atgāde noteikti būs nepieciešama. Lai nevajadzētu

drukāt, ieteicams iedot saiti, kur pieejama elektroniskā versija (Atgāde *Atkritumu sadalījums* pieejama [šeit](#).);

portatīvais dators vai **planšetdators ar interneta pieslēgumu**, lai varētu piekļūt izveidotajam audita profilam tīmekļvietnē [atkritumuaudits.lv](#). To ieteicams izveidot koordinātoram (skolotājam), lai piekļuve ir tikai vienam cilvēkam. Iespējams, papildu dators var būt noderīgs arī reportieru grupai, lai rakstītu piezīmes, apkopotu bildes, ieliktu īsās ziņas sociālajos tīklos. Ja pieejami, var noderēt arī planšetdatori, lai skatītos atkritumu sadalījuma atgādni. Pārliecinieties, vai būs nepieciešami arī pagarinātāji, lai varētu pieslēgt datoru. Veicot auditu, rezultātus var fiksēt arī uz lapas, ja tā komandai šķiet ērtāk vai ir vēlme integrēt aprēķinus mācību procesā, gala masu katrai kategorijai ievadot audita mājaslapā tikai pašās beigās. Auditā visi rezultāti tiks summēti automātiski. Vecāko klašu skolēni var arī paši rēķināt un salīdzināt rezultātus (skat. vairāk nodarbību materiālā 36. lpp. [šeit](#));

galds un **krēsli**, cik nepieciešami audita materiālu novietošanai;

pieraksta lapas, mapītes vai **cieta pamatne** lapām, **rakstāmpiederumi, kalkulators**;

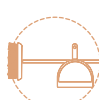
fotoaparāts vai uzlādēti **telefoni**, lai iemūžinātu procesu, gala rezultātu. Svarīgi “atkritumu kalnu, mošķi”, kas tiek radīts vienā dienā, parādīt visai skolai. Tas palīdzēs jums pēc audita aktualizēt konstatētās problēmas un pamatot nepieciešamās rīcības, kurās būs jāiesaistās visiem;

maiņas drēbes, ja gadās sasmērēties. Svarīgi vilkt piemērotas drēbes, kuras nav žēl sasmērēt, kā arī slēgtus apavus;

kaut arī skolēni nedrīkst pacelt asus un nepazīstamus priekšmetus, tomēr drošībai svarīgi sarūpēt arī **aptiecinu** – plāksteri, marli, dezinfekcijas šķīdumu, šķēres un gumijas cimdus;

grīdas birsti ar liekšķeri u. c. tīrīšanas līdzekļus, lai varētu pēc audita sakopt telpu un inventāru.

Ieteicams sagatavot arī **uzkodas**, kuras notiesāt pēc audita, kad viss ir satīrīts, rokas nomazgātas (jābūt pieejamai izlietnei, ziepēm). Būtiski neformālā gaisotnē sanākt kopā – “nosvinēt” un apspriest paveikto, pārrunāt rezultātus un piefiksēt galvenās atziņas, kā arī turpmākos soļus. Uzkodas sagatavojiet jau mājās, lai neradītu liekus atkritumus.

1 Iekārtojiet telpu, lai varētu ērti veikt auditu. Pamatlietas, kas jāsakārto pirms audita:

- 🔗 izklājiet pārklāju/-us uz grīdas;
- 🔗 pie pārklāja novietojiet galdu un krēslus, salieciet nepieciešamo inventāru – datoru, rakstāmpiederumus, svarus, rezerves maisus u.c.;
- 🔗 uz pārklāja novietojiet atbilstošas zīmes ar atkritumu grupu nosaukumiem un blakus attiecīgi nepieciešamos spaiņus un maisus (zīmes var būt arī uz spaiņiem);
- 🔗 blakus pārklājam pa telpu kategorijām (klašu telpas, gaiteni u. tml.) un urnas tipiem (nešķīroto (apglabājamo) atkritumu urnas un šķīroto atkritumu urnas (piem., stikla iepakojuma urna, vieglās frakcijas iepakojuma urna utt.)) sakārtojiet visus iepriekšējā dienā savāktos un nomarkētos urnu maisus ar atkritumiem. **SVARĪGI**, lai vienas telpu kategorijas un konkrētu urnu tipu maiši stāv kopā un nesajūk ar pārējiem maisiem.

2 Pirms audita sākšanas svarīgi vēlreiz izrunāt galvenos drošības noteikumus:

- 🔗 visiem dalībniekiem, kuriem būs saskare ar atkritumiem, obligāti jāvelk cimdi, papildus ieteicams vilkt priekšautus un aizsargbrilles, lai aizsargātu drēbes un acis;
- 🔗 kamēr cimdi ir uzvilkti, nedrīkst pieskarties komandas biedriem, piemēram, lai pievērstu uzmanību, nedz arī inventāram, piemēram, datoram. Tas palīdzēs izvairīties no drēbju un inventāra sasmērēšanas;
- 🔗 nedrīkst mētāt vai spēlēties ar atkritumiem, piemēram, censties trāpīt spainī. Svarīgi pieiet un ielikt atkritumus atbilstošā spainī vai maisā;
- 🔗 kaut arī ieteikums var šķist “dīvains”, svarīgi uzsvērt, ka nedrīkst neko ēst, pat ja atrastais ēdiena iepakojums ir neskarts;
- 🔗 skolēni nedrīkst ņemt asus priekšmetus ar rokām. Ja ir pieejams, tad pacelšanai jāizmanto atkritumu savācējs (rokturis), ja nav pieejams, tad aso priekšmetu uzmanīgi paceļ pieaugušais komandas dalībnieks un ieliek atbilstošā urnā. Ja skolēniem gadās sastapties ar neskaidras izcelsmes nezināmiem priekšmetiem, tos nedrīkst aiztikt, pirms nav noskaidrota to izcelsme;
- 🔗 pēc audita visiem obligāti kārtīgi jānomazgā rokas.

3 Vēlreiz pārrunājiet un pārliecinieties, vai visiem ir **skaidri savas grupas** vai **individuālie uzdevumi**, ko nozīmē katra zīme pie spaiņiem, kur un kādi atkritumi liekami u. tml.

4 Sāciet! **Atbilstoši atkritumu grupu sadalījumam** pēc kārtas **izskatiet un izvērtējiet katras atkritumu urnas maisa saturu**. Analizējot tā faktisko sastāvu, nosakiet, kādas grupas atkritumi atrodas konkrētajā maisā, un sadaliet urnas saturu grupēšanai domātajos spaiņos vai maisos tik grupās, cik esat noteikuši.

Pēc tam katru šajā urnas maisā izmesto atkritumu grupu nosveriet un reģistrējiet katras noteiktās atkritumu grupas masu. Piemēram, auditēšanai paņemta viena nešķīroto (apglabājamo) atkritumu urna no gaitēna. Analizējot šīs urnas saturu, konstatēts, ka tajā ir stikla iepakojums, plastmasas iepakojums un apglabājamie atkritumi. Tādā gadījumā esat noteikuši, ka šajā urnā ir trīs atkritumu grupas. Nosveriet, cik liela ir katras atkritumu grupas (stikla iepakojuma, plastmasas iepakojuma, apglabājamo atkritumu) masa šajā urnā un reģistrējiet to audita tīmekļvietnē sadaļā Apsekojums.

Pēc nosvēšanas un reģistrēšanas katras grupas atkritumus salieciet kopā un uzkrājiet atbilstošās atkritumu grupas maisos, proti, pielieciet pie tās grupas atkritumiem, kuras jau ir noteiktas, nosvērtas un paredzētas nodot atkritumu apsaimniekotājam. Piemēram, nosvērtos stikla iepakojuma atkritumus liek pie pārējiem nosvērtajiem stikla iepakojumiem utt. Dariet to, līdz visi atkritumu urnu maiši pēc kārtas ir izvērtēti, nosvērti un rezultāti ir pierakstīti audita tīmekļvietnē sadaļā Apsekojums.

SVARĪGI!

Katru telpu kategoriju izskatīt atsevišķi, jo tad jūs varat novērtēt, kur rodas visvairāk atkritumu, kādi ir atkritumu veidi, kādi ir iemesli un ko varētu darīt, lai to rastos mazāk, tos varētu nodot pārstrādei u. tml. Arī katru maisu jāizskata atsevišķi, lai iegūtu precīzus rezultātus. Piemēram, klašu telpu visus nešķīroto (apglabājamo) atkritumu urnu maisus jāizskata atsevišķi pa vienam. Nedrīkst sabērt kopā, jo tad audita tīmekļvietni nevarēsiet aizpildīt.

Procesā fotografējiet katru kategoriju, pierakstiet piezīmēs savus novērojumus un secinājumus. Tas jums noderēs pēc tam, izstrādājot rīcības plānu un

informējot pārējos. Piemēram, netīrs, ar ēdienu vai produktu paliekām piesārņots iepakojums tiek pie-skaitīts un likts pie apglabājamiem atkritumiem, bet faktiski sanāk, ka tiek izmests šķirojams materiāls. Jums svarīgi pierakstīt šo aspektu pie piezīmēm un domāt turpmāk risinājumus, lai šķirojami atkritumi nenonāktu pie apglabājamiem atkritumiem.

① **Šķirošanas grupa** var darboties gan kā viena liela grupa, gan to var sadalīt vairākās mazākās grupās. Vairākas mazākas grupas nepieciešamas, ja ir vēlme katras telpu urnu atkritumus grupēt jeb šķirot vienlaikus. Piemēram, ir trīs mazākas grupas un katra vienlaikus skata savas telpas urnu atkritumus – viena izskata klašu telpas, otra gaitenju un trešā – sporta zāles un saistīto telpu urnu atkritumus. Kad vienas telpas urnu atkritumus beidz grupēt, tad var skatīt nākamo telpu. Savukārt vienas lielas šķirošanas grupas gadījumā katras telpu kategorijas urnu atkritumi tiek izskatīti pakāpeniski. Viss atkarīgs no atkritumu daudzuma un cilvēku skaita.

② **Šķirošanas grupai** jānostājas uz pārklāja pie konkrētās telpas atkritumu urnu maisiem, ar kuriem plāno sākt. Ja ir viena grupa, tad nostājas brīvi pie tās telpas atkritumu urnu maisiem, ar kuriem ērtāk sākt. Ja ir vairākas mazākas grupas, tad attiecīgi katra grupa nostājas pie savas telpas atkritumu urnu maisiem.

Jāpaņem savas telpas viens konkrētās atkritumu grupas urnas maiss, piemēram, klašu telpu vienu nešķirotu (apglabājamo) atkritumu urnu maisu. Jāizber maisa saturs pa vidu. Tā kā ir 21 atkritumu grupa un attiecīgi šķirošanai paredzētie spaiņi vai maisi, tad atkritumi tiek izbērti pie 10. spaiņa.

ATCERĪETIES!

Katras atkritumu urnas maisu jāizskata atsevišķi, lai iegūtu precīzus rezultātus. Nedrīkst sabērt kopā, jo tad audita tīmekļvietni nevarēsiet aizpildīt.

③ Pēc tam **šķirošanas grupai** jāsaprupē izbērtie vienas urnas maisa atkritumi atbilstoši auditā definētajām atkritumu grupām, kas saskan ar zīmītēm uz grupēšanai domātajiem spaiņiem vai maisiem vai pie

KĀ ŠO PROCESU VARĒTU ĪSTENOT SADARBĪBAS GRUPĀS?

tiem. Tāpat var izmantot atgādni *Atkritumu sadalījums* un saukt palīgā kvalitātes kontroles grupu, ja kādu atkritumu nevar atpazīt.

④ Kad konkrētās telpas vienas urnas maisa atkritumi ir sakārtoti pa grupēšanas spaiņiem vai maisiem, svarīgi vēlreiz izstaigāt un novērtēt, vai atkritumi ir sagrupēti pareizi. Ja ir atsevišķa **kvalitātes kontroles grupa**, tad grupēšanas procesu un rezultātu vēro viņi, izmantojot atgādni *Atkritumu sadalījums* (pieejama *šeit*). Atgādnes var būt noderīgas arī pārējiem dalībniekiem. Ja viņi pamana kādu kļūdu, tad tā tiek izlabota, atbilstoši sagrupējot nepareizi iemestos atkritumus.

Lai būtu vieglāk un kvalitatīvāk, katrs cilvēks **kvalitātes kontroles grupā** ir atbildīgs par dažām konkrētām atkritumu grupām (piemēram, viens seko līdzī depozīta un stikla iepakojuma spaiņiem, maisu sastāvam, otrs nešķirotiem (apglabājamiem) un bioloģiskiem atkritumiem u. tml.). Lielākām atkritumu grupām, piemēram, apglabājamiem atkritumiem var būt piesaistīti arī vairāki cilvēki.

⑤ Kad konkrētās telpas vienas urnas maisa atkritumi ir pārbaudīti un sakārtoti pa atkritumu grupām, **svēršanas un datu ievades grupa** katru sagrupēto atkritumu spaiņi vai maisu nosver un masu (kg) ievada audita tīmekļvietnes atkritumuaudits.lv sadaļā *Apsekojums*. Ja ērtāk, var arī sākumā pierakstīt uz lapas un tad viens cilvēks ievadīt. (Informāciju par mājaslapas audita formas struktūru un aizpildīšanas norādēm atradīsiet *šeit*.) Masu ievada kilogramos un gadījumā, ja, piemēram, plastmasas iepakojums svēra 857 gramus, tad jāievada 0,857 kg, 500 grami – 0,5 kg, 1 kg un 232 g = 1,232 kg u. tml.

Kad konkrētās telpas vienas urnas maisa atkritumi nosvērti, dati ievadīti *audita tīmekļvietnē* sadaļā *Apsekojums*, **svēršanas un datu ievades grupa** spaiņa vai maisa saturu pārber atbilstošā maisā (piemēram, depozīta iepakojums tiek salikts kopā vienā maisā, lai vēlāk to varētu nodot pārstrādei), noliek malā pie

izskatītajiem atkritumiem un grupēšanas spainis vai maiss tiek nodots atpakaļ šķirošanas grupai.

Atbilstoši audita atkritumu grupu sadalījumam kopā būs nepieciešams 21 maiss. Atkritumi jāapsaimnieko atbilstoši noteiktajai atkritumu grupai (skat. izņēmumus un piezīmes atgādnē *Atkritumu sadalījums*), proti, apglabājamie sadzīves atkritumi nododami atkritumu apsaimniekotājam, bet pārējie atkritumi jāapsaimnieko kā dalīti vākti atkritumi, nododot tos attiecīgajam atkritumu apsaimniekotājam vai tuvākajā attiecīgajiem atkritumiem paredzētajā nodošanas vietā.

ŅEMIET VĒRĀ!

Atkritumu šķirošanas nosacījumi, konteineru veidi un krāsas var atšķirties katrā atkritumu apsaimniekošanas reģionā. Noderīgu informāciju un nodošanas vietu izvietojumu skat. skiroviegli.lv, noderēt var arī [Šķiro viegli plakāts](#).

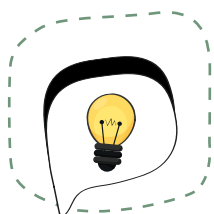
7) Paralēli darbojas **reportieru grupa**, kas atbildīga par procesa iemūžināšanu, fotografējot, filmējot audita procesu un rezultātu, pierakstot dalībnieku, savas atziņas un novērojumus. Piemēram,

reportieri var nofotografēt sākumā visu maisu skaitu, kas rodas vienas dienas laikā, un saturu, parādot to, kādi atkritumi ir sastopami visbiežāk, darbošanās procesu u. tml.

Šī grupa pēc katras izskatītās telpu kategorijas fiksē arī savus un citu grupu vērojumus, secinājumus, kas rodas procesā. Piem., veicot auditu, katrā atkritumu grupā fiksējiet, kuri atkritumi novērojami visbiežāk, kurās telpās (piem., papīra, kartona sadzīves atkritumu grupā klašu telpās visbiežāk redzams rakstāmpapīrs), kāda varētu būt izcelsme un iemesli, vai, piemēram, analizējot šķirojamus atkritumus, piefiksējiet, kādas kļūdas tiek pieļautas, skolā šķirojot atkritumus u. tml. Piezīmes pēc tam dienas beigās saglabā audita piezīmju sadaļā.

8) Kad esat pabeiguši, satīriet audita telpu, inventāru un nogādājiet izskatītos, sašķirotos atkritumus tam paredzētajās vietās.

9) Nomazgājiet rokas un sanāciet kopā neformālā gaisotnē pārrunāt rezultātus, secinājumus par procesu un saturu, papildiniet piezīmes. Izrunājiet, kas jūs visvairāk pārsteidza? Salīdziniet, vai sakrīt jūsu domas pirms un pēc audita, ja iepriekš diskutējāt un prognozējāt, kāda varētu būt situācija skolā? Iesniedziet paveikto auditu un izbaudiet sagādātās uzkodas!

PADOMI

→ Varat izdomāt arī savu secību un kārtību. Vērojiet un procesā vai nākamajā reizē uzlabojiet audita gaitu. Piemēram, vienu šķirošanas grupu var sadalīt vēl uz pusēm. Viena daļa darbosies pārklāja vidū, kur izbērti atkritumi. Tās uzdevums būs veidot mazākas kaudzes atbilstoši audita atkritumu grupām, savukārt otra komandas daļa nogādās šīs sargrupētās kaudzes uz atbilstoši marķētiem atkritumu spaiņiem vai maisiem. Šajā gadījumā atkritumu zīmes varētu būt nepieciešamas gan pie spaiņiem, gan pārklāja vidū, kur tiek veidotas mazākas kaudzes. Šāda pieeja varētu palīdzēt gadījumos, kad pie grupēšanai domātiem atkritumu spaiņiem, maisiem vai izbērtās kaudzes veidojas drūzmēšanās.

→ Nesatraucieties, ja par kādu atkritumu piederību konkrētai grupai neesat pārliecināti. Nebūs liela nelaime, ja pie pārstrādājamiem atkritumiem iemetīsiet arī kādu atkritumu, kas nav pārstrādājams. Visus pārstrādājamus atkritumus pēc tam pāršķiro. Sliktāk būs, ja pārstrādei derīgie materiāli nonāks pie apglabājamiem atkritumiem un tos izbērs atkritumu poligonā.

→ Ja pamanāt, ka kāds atkritumu veids ir lielā pārsvarā vai kā citādi izceļas, tad jūs varat veidot savas atsevišķas atkritumu kategorijas, lai saprastu, cik kopā tiek izmests, kādi ir iemesli un ko varētu darīt. To ir vērts arī iemūžināt un parādīt citiem. Piemēram, gadījumos, kad pamanāt, ka atkritumos ir daudz pilnīgi neskarta ēdiena, ko daļa "skolas augļi", darba lapu u. tml.

SVARĪGI!

Lai būtu vieglāk izprast audita rezultātus, izplānot kvalitatīvu rīcības plānu, kā arī atbildīga resursu patēriņa projektā iesaistīt vairāk iestādes pārstāvju, ieteicams pirms atkritumu audita veikt pilno vides novērtējumu atkritumu tēmā.

Pilnais vides novērtējums atkritumu tēmā sastāv no:

- ① iestādes izvērtējuma;
- ② bērnu un vecāku zināšanu, attieksmju un paradumu izvērtējuma;
- ③ pētījuma jeb atkritumu audita;
- ④ ilgtermiņa salīdzinājuma;
- ⑤ datu izvērtējuma jeb kopsavilkuma par visām sadaļām.

Pēc katras audita dienas un pašas beigās, kad piecas dienas jeb nedēļas posms ir izpētīts, pārrunājiet un pierakstiet galvenās atziņas, rezultātus. Līdzīgi dariet arī pēc katra veikšanas posma – rudenī, ziemā un pavasarī. Svarīgi par rezultātiem informēt arī pārējo skolu.

Kad viss audits ir pabeigts (izpētītas 5 dienas)...

🌀 Izpētiet audita **tīmekļvietnē** sadaļu *Kopsavilkums*, apkopojot 5 atkritumu veidus, kas visvairāk tiek radīti jūsu skolā, vērtējot pēc atkritumu masas. Padomājiet, kā un kāpēc šie atkritumi tiek radīti? Kā šos atkritumus varētu samazināt? Sarakstiet pirmās idejas, kas rodas un ko varētu iekļaut pēc tam rīcības plānā.

🌀 Ja veicāt izpēti, apkopojiet 5 atkritumu veidus, kuri atrodami visbiežāk, vērtējot pēc atkritumu vienību skaita. Padomājiet iemeslus un iespējamus risinājumus.

🌀 Izpētiet audita **tīmekļvietnē** sadaļu *Kopsavilkums*, atsevišķi izrakstot galvenos rezultātus, piemēram, cik atkritumu tiek radīts gadā, cik daudz no tiem atkritumiem, kuri šobrīd nokļūst poligonā, varētu sašķirot, cik daudz atkritumu rodas uz vienu skolas pārstāvi gadā? Kā rezultāti vērtējami, salīdzinot ar vidējiem Latvijas rādītājiem? Padomājiet, kā par to pastāstīsiet pārējiem. Piemēram, noskaidroto masu pārveidojiet kādā

Papildu informāciju par katru no sadaļām atradīsiet:

- 🌀 pirmsskolas vides novērtējums atrodams šeit;
- 🌀 skolas vides novērtējums atrodams šeit.

Pamatskolām un vidusskolām, lai izvērtētu skolēnu izpratni par aprites ekonomiku, noderēs arī šeit pieejamā aptaujas anketa.

REZULTĀTU IZVĒRTĒJUMS

salīdzinājumā – ziloņi, vieglās automašīnas u. tml.

🌀 Izskatiet audita tabulas piezīmes un veidojiet kopsavilkumu, piemēram, pierakstiet visbiežāk pieļautās kļūdas, šķirot atkritumus, kuri atkritumi sastopami visvairāk, kurās vietās, piemēram, rakstāmpapīrs – klašu telpās, PET pudeles – gaiteņos, plastmasas maisiņi – ēdnīcā, no abām pusēm neapdrukāts papīrs – skolotāju istabā (pierakstiet Top 5) u. tml. Vai ir sastopama vienreizlietojama plastmasa? Kāda tieši un ko varētu darīt? Kādas ir alternatīvas? Padomājiet un pierakstiet – kam jāpievērš vislielākā uzmanība, ko jūs skolā varētu darīt, lai novērstu atkritumu rašanās cēloņus, samazinātu atkritumu daudzumu un bīstamību, veicinātu atkārtotu izmantošanu un pārstrādi? Kāda informācija, praktiskie priekšnosacījumi, izmaiņas nepieciešamas, lai uzlabotu situāciju, mainītu skolas pārstāvju paradumus?

🌀 Padomājiet arī – vai bija lielas atšķirības starp piecām dienām, kad veicāt atkritumu auditu? Ja bija – kāpēc?

🌀 Izrunājiet ne tikai vides ietekmes, bet arī to, cik naudas jūs varētu ietaupīt, mainot līdzšinējo atkritumu apsaimniekošanas praksi. Kur šo naudu varētu izmantot? Sarēķiniet un prezentējiet skolas vadībai, pašvaldībai.

🌱 Svarīgi par rezultātiem informēt arī pārējo skolu – izplānojiet veidus un pārrunājiet, izmēģiniet to klasē. Izplatiet pieejamās un savas izveidotās diagrammas vai citas datu vizualizācijas, piemēram, infografikas, shēmas, fotoattēlus, zīmējumus.

Šī informācija jums noderēs, kad atkritumu tēmas vides izvērtējuma formā veiksiet datu izvērtējumu jeb kopsavilkumu par visām sadaļām un pēc tam veidosiet rīcības plānu. (Skat. informāciju par **vides novērtējuma kopsavilkumu** iepriekš 24. lpp. un par **rīcības plānu** turpmāk – 26. lpp.)

SVARĪGI ATCERĒTIES!

Lai noskaidrotu, kādas izmaiņas ir panāktas, īstenojot rīcības plānu, auditu ir nepieciešams veikt trīsreiz gadā – rudenī, ziemā un pavasarī – un atkārot arī nākamajā mācību gadā. Salīdziniet jaunus rezultātus ar iepriekšējo izvērtējumu un analizējiet atšķirības, attīstības dinamiku. Nebēdājieties, ja rezultāti nav tādi, kādus jūs gaidījāt! Pārmaiņām ir nepieciešams laiks!

RĪCĪBAS PLĀNS

Kad atkritumu apsaimniekošanas situācijas izvērtējums un kopsavilkums ar secinājumiem ir pabeigts, nākamais solis ir rīcības plāna izveide. Tas palīdzēs visu salikt pa plauktiem un saprast, kā uzlabot atkritumu auditā konstatēto atkritumu apsaimniekošanas situāciju un kopumā novērst atkritumu rašanās cēloņus, samazināt atkritumu daudzumu un veicināt lietu atkārtotu izmantošanu, remontēšanu, atjaunošanu, pārveidošanu un atkritumu pārstrādi izglītības iestādē.

SVARĪGI ATCERĒTIES!

Ekopadomes rīcības plāns **NAV** visu iespējamo aktivitāšu, projektu, konkursu apkopojums, atskats, ko skola dara, bet **IR** konkrētu, no atkritumu audita un kopumā vides novērtējuma izrietošu mērķu un uzdevumu un attiecīgu rīcību kopums, kas jārealizē, lai sasniegtu šos mērķus.

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PIRMSSKOLĀM UN SĀKUMSKOLĀM

Kopā ar bērniem mēģiniet izvēlēties svarīgāko jautājumu, ar kuru strādāt turpmāk, lai risinātu esošās ar atkritumiem saistītās problēmas.

Ja tas vēl nav izdarīts, pirms ķerties pie plāna, kopā ar bērniem izrunājiet, kas Ekolapsai patiktu mūsu bērnudārzā, minot auditā un vides novērtējumā konstatētās stiprās puses, kā arī – par ko bēdātos, minot konstatētās vājās jeb uzlabojamās puses. Ieteicams ar secinājumiem plašāku auditoriju iepazīstināt, tos publicējot uz iepriekš izveidotā plakāta vai runājošās sienas, izmantojot smaidiņus, ikšķiņšus u. tml. simbolus. Pēc tam kopā apskatiet bēdīgās sejiņas un pie rakstiet, ko varētu darīt, lai tās kļūtu smaidīgas.

Lai izveidotu rīcības plānu kopā ar bērniem, turpiniet izmantot izstrādāto rotaļnodarbību "Atkritumu pētījums – mūsu bērnudārza atkritumu stāsts". Jums būs nepieciešama noslēdzošā 8. nodarbība. Vecākām sākumskolas klasēm var noderēt 5. klasei izstrādātā stunda.

Nodarbības pieejamas šeit 8. lpp. pirmsskolām un 28. lpp. sākumskolām.

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PAMATSKOLĀM UN VIDUSSKOLĀM

Lai nonāktu līdz aktivitāšu idejām un nepieciešamām rīcībām, ko iekļaut rīcības plāna formā, Ekopadomei ieteicams īstenot iesildošās aktivitātes.

Atgādiniet skolēniem, ka, veicot atkritumu auditu un pilno vides novērtējumu, viņi jau apkopoja, kuros jautājumos atkritumu tēmā nepieciešami uzlabojumi. Līdz ar to tieši šīm tēmām būtu jāklūst par rakstu, foto vai videostāsta vadmotīvu, bet visu uzreiz neatrisināsi un par visu stāstus neizstāstīsi. Līdz ar to nākamais solis ir izvēlēties konkrētus prioritāros jautājumus jeb tēmas, ar ko strādāt tālāk atbildīga resursu patēriņa projektā. Lai to paveiktu, izmantojiet aktivitāti Lūzuma punkts un papildu aktivitāti vecāko klašu skolēniem, tā pieejama šeit. Savukārt pēc tam, lai radītu rīcības plāna idejas, var tikt izmantota *Disneja metode* (aktivitāte pieejama šeit).

SVARĪGI!

Vērsiet skolēnu uzmanību uz to, ka viņu raksti, foto vai videostāsti noteikti ir iekļaujami rīcības plānā, tomēr tiem nevajadzētu aizēnot citu praktisku risinājumu meklēšanu un aktivitātes atkritumu apsaimniekošanas situācijas uzlabošanai. Radošo darbu loma ir kalpot kā informatīvam ievadmateriālam par problēmu un aktualitātēm. Stāsti var arī būt kā dokumentāls materiāls par rīcības plāna ieviešanu.

Tagad nedaudz iepazīsim, kā tiek veidots rīcības plāns. Rīcības plāna veidošanas procesā ir:

- 🕒 jāizvēlas **prioritātes** un jāsaprot, ko jūs gribat sasniegt vispirms;
- 🕒 jādefinē **izvērtētajai situācijai atbilstoši, konkrēti un izmērāmi mērķi**;
- 🕒 jāizvēlas atbilstošas rīcības jeb jāizdomā **izglītojošās un praktiskās aktivitātes**, kas palīdzēs risināt konstatētās problēmas un sasniegt izvirzītos mērķus;
- 🕒 jāsadala **pienākumi**, jāizplāno **ieviešanas laiks** un jāsaprot, kādi **resursi** ir nepieciešami, lai varētu iecerēto realizēt;
- 🕒 jāizplāno **pārraudzības un izvērtēšanas metodes**, kuras izmantosiet, lai novērtētu realizētās

aktivitātes, attiecīgi sasniegto rezultātu un to atbilstību izvirzītajiem mērķiem.

Iepriekšminētie soļi tiek sakārtoti rīcības plāna formā, kuru atradīsiet šeit. Procesā jums noderēs arī aprites ekonomikas darbības principu atgāadne. (Pieejama šeit.)

Kad rīcības plāns ir pabeigts, to ir svarīgi prezentēt skolas pārstāvjiem interesantā un radošā veidā, jo tabula nebūs interesanta un saistoša. Plānu var vizualizēt, izceļot pašu svarīgāko, kas attiecas uz pārējiem skolas pārstāvjiem (piem., mērķus, pasākumus, rīcību, pēc tam arī rezultātu). Izmantojiet ziņojuma dēli, skolas avīzi, tīmekļvietni, sociālos tīklus u. c. komunikācijas rīkus.

SVARĪGI!

Pēc iespējas iesaistīt arī pārējos skolēnus un skolas pārstāvjus rīcības plāna satura, procesa plānošanā, īstenošanā un rezultātu apkopošanā. Piemēram, skolēni mācību procesā var analizēt izvērtējuma rezultātus un izteikt savas rīcību idejas, kas varētu palīdzēt risināt konstatētās problēmas.

Pēc tam atliek tikai īstenot ielānotās aktivitātes un regulāri pārraudzīt un izvērtēt plāna realizēšanu, nepieciešamības gadījumā uzlabojot to.

Daži praktiski piemēri, kuri varētu palīdzēt risināt konstatētās problēmas.

SVARĪGI ATCERĒTIES!

Jāizvēlas un jāizplāno rīcības, kas palīdz risināt tieši jūsu auditā un izvērtējumā konstatētās problēmas, prioritāri vērojot uzmanību vispirms uz atkritumu neradīšanu, samazināšanu, lietu atkārtotu izmantošanu, remontēšanu, atjaunošanu, pārveidošanu un tikai tad – šķirošanu.

Kā var **novērst** atkritumu rašanās cēloņus un **samazināt** atkritumu daudzumu?

🌀 Organizējiet simbolisku ēdienreizi “Pikniks planētai”, kurā galdā celšim mūsu zemei un mums pašiem draudzīgu pārtiku. Svarīgs nosacījums ir, lai nerastos atkritumi – nedz pārtikas iepakojums, nedz pārtikas pārpalikumi. Labs risinājums – gatavot pašiem un iepazīstināt citus ar savām receptēm.

🌀 Organizējiet “Tukšo šķīvju” dienas, kurā mudiniet skolēnus likt uz šķīvja tik, cik var apēst, lai mazinātu pārtikas atkritumu apjomu. Varat fiksēt rezultātus un apbalvot labākās klases, kurām bija visvairāk tukšo šķīvju. Reizē arī izglītojiet, kādēļ tas ir svarīgi, piemēram, mācību stundās pirms akcijas.

🌀 Izmantojiet produktu daudz intensīvāk, piemēram, daloties ar klasesbiedriem ar lietām, kuras ikdienā lietojat. Izveidojiet sarakstu, kas kuram ir un ar ko labprāt padalītos, lai nav jāpērk jaunas lietas. Sarakstā var iekļaut arī pakalpojumus un dalīties ar savām zināšanām, prasmēm.

🌀 Popularizējiet un skolas ikdienā izmantojiet dažādas videi draudzīgu preču alternatīvas. Dažus piemērus atradīsiet šeit 28.–29. lpp.

🌀 Samaziniet drukāšanu vai drukājiet uz abām lapas pusēm, kad vien iespējams. Izmantojiet elektroniskus dokumentus.

🌀 Noskaidrojiet, piemēram, vai virtuvē ir iespējams iegādāties produktus lielākos iepakojumos un pēc tam tos arī sašķirojiet. Lieliski, ja var izvairīties no iepakojuma vispār vai izmantot to vēlreiz, piemēram, stikla iepakojumu.

🌀 Atsākieties no vienreizlietojamiem plastmasas traukiem un iepakojuma skolā – ūdens glāzēm, maisiņiem virtuvē, kafejnīcā, plastmasas salmiņiem. Izmantojiet un popularizējiet skolā alternatīvas.

🌀 Popularizējiet savas daudzreizlietojamās pudeles un krūzes, rosiniet audumu maisiņu izmantošanu skolā un savā ikdienā.

🌀 Daudz ideju, kā novērst pārtikas atkritumus, atradīsiet šajā materiālā.

🌀 Papildu Ekoskolu idejas, kā atteikties no vienreizlietojamās plastmasas, atradīsiet šeit.

Kā veicināt **atkārtotu lietu izmantošanu, remontēšanu, atjaunošanu, pārveidošanu?**

🌀 No reiz izmantotiem kartoniem, papīriem, žurnāliem veidojiet atgādnēs, plakātus, bukletus, instalācijas par atkritumu tēmu, lai informētu, izglītotu, pievērstu uzmanību un mudinātu rīkoties.

🌀 Izveidojiet speciālas kastes, kurās vākt no vienas puses apdrukātas lapas. Izmantojiet tās pierakstiem, drukāšanai, veidojiet pierakstu klades.

🌀 Uzpildiet skolas printeru kārtidžus atkārtoti.

🌀 No dažādiem potenciāliem atkritumiem veidojiet spēles par atkritumu un citām tēmām, veidojiet mūzikas instrumentus, sporta inventāru, skolas dekorus, putnu barotavas u. c. praktiski noderīgas lietas.

🌀 Atjaunojiet un modernizējiet lietoto produktu, piemēram, vecās skolas mēbeles, kuras var izmantot, piemēram, āra klases izveidei, Ekopadomes sapulču telpai u. c.

🌀 Organizējiet “*Modes talkas*”. Tie ir pasākumi, kuros dalībnieki palīdz cits citam radīt jaunus tērpus un aksesuārus no drēbēm un dažādiem materiāliem, kurus mēs katrs varam atrast savās mājās, bet vairs ikdienā neizmantojam. Te noteikti noderēs tehnoloģiju skolotāju palīdzība. Piemēram, var uzšūt priekšautus no veciem aizkariem vai citiem audumu atgriezumiem, ko izmantot atkritumu audītā, dizaina un tehnoloģiju stundās.

🌀 Izveidojiet mantu skapi, kurā skolas pārstāvji var likt kvalitatīvas mantas, kuras vairs nav nepieciešamas (piemēram, drēbes, grāmatas, spēles utt.). Pēc tam ņemiet paši vai nododiet labdarībai (labdarības veikaliem, organizācijām, dzīvnieku patversmēm).

🌀 Organizējiet “*Repair cafe*” jeb “Mantu labotavas”, kurās meistarū klātbūtnē var salabot savas saplīsušās lietas, piemēram, velosipēdu, elektroniku, drēbes u. tml. Šeit gan būs nepieciešami palīgi, kuri prot labot un vēlas palīdzēt, reizē arī vienkāršākās lietas iemācīt. Varbūt ir kādi skolas vai vietējās sabiedrības, vecāku pārstāvji, kuri var nākt palīgā?

🌀 Skolēnu mācību uzņēmumus sasaistīt ar aprītes ekonomikas tēmu, piemēram, var tapt skolēnu mācību uzņēmums, kas skolēniem, skolotājiem, vecākiem un citiem interesantiem nodrošinās sabojāto ierīču remontēšanu.

Kā var veicināt atkritumu **pārstrādi**?

🌀 Sāciet šķirot atkritumus skolā vai paplašiniet atkritumu veidus, kurus var nodot pārstrādei, uzlabojiet pašreizējo pieeju, piemēram, izveidojot zīmes pie urnām, kas pievērs uzmanību un paskaidro, kā pareizi šķirot atkritumus, īstenojiet informatīvas un izglītojošas aktivitātes, konkursus, veiciet regulāru apgaitu, lai izvērtētu rezultātus. Izveidojiet atraktīvas, pašu veidotas atkritumu urnas, piemēram, katra klase var veidot savas, atbilstoši izdekorējot.

🌀 Izveidojiet kompostu, “slietu fermu” un sāciet pārstrādāt bioloģiski noārdāmos atkritumus. Sasaistiet to ar mācību procesu.

🌀 Organizējiet atkritumu vākšanas akcijas skolā, iesaistot arī sabiedrību. Vāciet baterijas, elektroniku, vecus telefonus, printeru kārtidžus, maku-latūru, tekstilu utt. Vienlaikus izglītojiet un informējiet par nepieciešamību vispirms neradīt liekus atkritumus. Citādi ar akciju var panākt pretēju efektu, kas veicina patēriņu, atkritumu rašanos,

nevis to samazināšanu. Labs rādītājs, ja gadu no gada savākto atkritumu apjoms samazinās.

🌀 Pievērsiet uzmanību precēm, ko iegādājaties skolā. Pērciet tādas preces, kuras var pārstrādāt.

🌀 Svētkus var svinēt arī videi draudzīgi! Neizmantojiet balonus un laternas! Tā vietā veidojiet dekorus, kurus var pārstrādāt vai izmantot vairākas reizes. Vairākas idejas meklējiet [šeit](#).

PADOMI

→ Izglītības iestādes **vides novērtējuma** jautājumi (skat. 24. lpp.) ir labs veids, kā izdomāt nepieciešamās aktivitātes, jo tajā tiek vērtētas rīcības, kas tiek vai netiek īstenotas iestādē. Tās rīcības, kuras skolā netiek vai tiek īstenotas ļoti maz (novērtējums ir 1, 2 vai 3 punkti), iekļaujiet savā plānā.

→ Uzaiciniet atkritumu apsaimniekošanas, Valsts vides dienesta, pašvaldības vides dienesta vai citus ekspertus, kuri varētu izglītēt par atkritumu tēmu, sniegtu konsultācijas un padomus, kā novērst, samazināt, pārstrādāt atkritumus un veicināt lietu atkārtotu izmantošanu, remontēšanu, atjaunošanu, pārveidošanu skolā. Pētiet arī informāciju paši un organizējiet skolā dažādus interesantus izglītojošus pasākumus, rīcības dienu akcijas un kampaņas, talkas, foto, zīmējumu, plakātu u. c. konkursus, bezatkritumu dienas.

→ Aprunājieties arī ar saimnieciskās daļas vadītāju, apkopējām, kuras ikdienā saskaras ar šo jautājumu un var sniegt vērtīgus padomus.

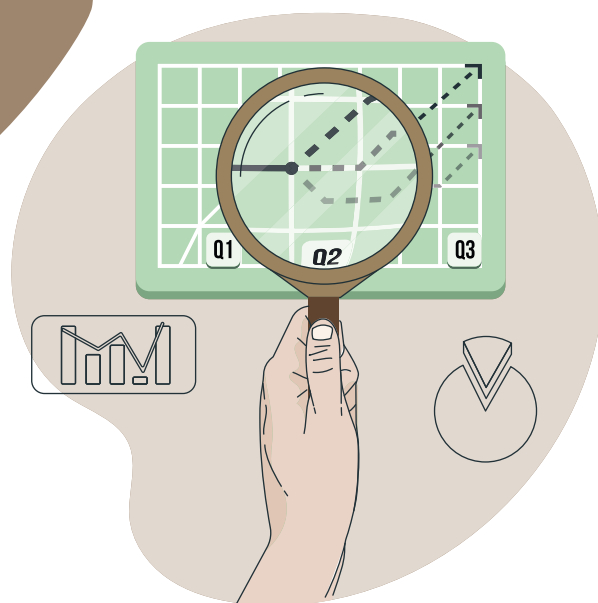
→ Organizējiet Zaļākās klases izaicinājumu, pasniedzot videi draudzīgas balvas (dāviniet piedzīvojumus, nevis mantas) un atzinības. Var izvirzīt dažādas nominācijas – “Klase, kurā rodas vismazāk atkritumu”, “Mēneša Ekoskolēns” u. tml. Kā kritēriji var noderēt vides novērtējumā minētā rīcības.

→ Dodieties izglītojošā ekskursijā uz atkritumu poligonu, lai dzīvē redzētu, kur nonāk skolas atkritumi, piemēram, uz Daibes poligonu, uzņēmumu **Getliņi EKO** u. c.

→ Skolēni var veikt pētījumu, veicot savu personīgo atkritumu auditu, piemēram, savācot vai fiksējot atkritumus, kuri rodas 5 dienās, analizējot rezultātus un domājot risinājumus, prezentējot pārējiem. Pēc tam var izdomāt izaicinājumus un katrs apņemties veikt vismaz vienu mazu darbiņu, lai samazinātu radītos atkritumus savā ikdienā. Pēc kāda laika izvērtēt rezultātus. Šo var veiksmīgi arī integrēt mācību saturā. (Idejas mazām rīcībām skat. [šeit](#) 26.–29. lpp.)

→ Papildu padomi par videi draudzīgiem ieradumiem mācību procesa organizēšanā gan pirmsskolām, gan skolām pieejami [šeit](#), savukārt idejas, kā savus pasākumus organizēt videi draudzīgi, atradīsiet [šeit](#).

PĀRRAUDZĪBA UN IZVĒRTĒŠANA

Svarīga rīcības plāna sastāvdaļa ir regulāra aktivitāšu pārraudzība un rezultātu izvērtēšana. Regulāri jāizvērtē, vai rīcības plāns palīdz sasniegt cerētos rezultātus un virzīties uz mērķi, vai kaut kas mainās un uzlabojas. Savukārt, ja neuzlabojas, tad kāpēc tā notiek un ko var darīt, lai izdotos sasniegt mērķi.

RĪCĪBAS PLĀNS

REALITĀTE

Būtu lieliski, ja ikdienā viss notiktu tā, kā esam iepļānojuši, bet realitātē mūsu ieceres bieži vien sastopas ar negaidītiem šķēršļiem. Tāpēc pašā sākumā, kad rīcības plāns gatavs, svarīgi paredzēt šādu situāciju iespējamību un izplānot konkrētas metodes un kritērijus, pēc kuriem sapratīsiet, vai virzāties uz savu mērķi vai ne. Plāns ir "dzīves organisms", kas mainās un uzlabojas pārraudzības un izvērtēšanas rezultātā.

PĀRRAUDZĪBA

Regulāru un izplānotu novērojumu, mērījumu veikšana, kvantitatīvas un kvalitatīvas **informācijas vākšana** par realizētajām aktivitātēm un rezultātiem.

IZVĒRTĒŠANA

Pārraudzības rezultātā **savākto datu analīze** jeb savāktās informācijas apspriešana, izvērtēšana un **secinājumu izdarīšana** par rezultātiem un to atbilstību izvirzītajiem mērķiem, kā arī plāna uzlabošana vai mērķu precizēšana, gadījumā ja nav sasniegts vēlamais rezultāts.

PIEMĒRS

🕒 Katram mērķim, aktivitātei derēs sava specifiska metode. Piemēram, lai izzinātu attieksmes un paradumu maiņu, labāk derēs anketēšana, intervēšana, datu vākšana, novērojumu veikšana, fotografēšana (piemēram, var nofotografēt atkritumu urnu saturu pirms plānotām informējošām un izglītojošām aktivitātēm un pēc to realizēšanas, lai varētu redzēt, kāds ir progress). Savukārt izglītojoša pasākuma izvērtēšanai pietiks ar diskusiju projekta komandas sanāksmē, audzināšanas stundā, viedokļu apmaiņu ar klasesbiedriem vai

īsu interaktīvu aptauju (*kahoot*, *mentimeter* u. tml. platformās), lai saprastu, kas panākts un ko varētu uzlabot.

🗳️ Veidojot rīcības plānu, jums ir jāizplāno pārraudzības un izvērtēšanas metodes, izvērtēšanas kritēriji jeb rādītāji, kuri palīdzēs izvērtēt aktivitātes un saprast, vai vēlamais rezultāts ir sasniegts. Piemēram, ja ir iepļānota **aktivitāte** – skolas gada izaicinājums “Klases vakari bez vienreizlietojamiem traukiem” un **vēlamais rezultāts** ir, ka vismaz puse no klasēm neizmanto vienreizlietojamus traukus savos pasākumos, tad **atbilstošs kritērijs** varētu būt klašu skaits, kas klases pa-

sākumos neizmanto vienreizlietojamus traukus.

Atbilstoša metode – anketa, kurā uzzināsiet, cik klases savos pasākumos neizmanto vienreizlietojamus traukus.

🗳️ Papildu skaidrojumu par pārraudzības un izvērtēšanas procesu un piemērus skat. *Metodiskajā materiālā Ekoskolu skolotājiem* 23.–31. lpp.

Pārraudzība un izvērtēšana var būt ļoti vienkārša, piemēram, tie var būt viens vai daži jautājumi, kas jums palīdz izvērtēt izpratni, attieksmi vai paradumus.

Ativitātes piemērs

VIENKĀRŠAM IZVĒRTĒJUMAM

REFLEKSIJAS KOKS

Aktivitāte pielāgojama visiem vecumposmiem. Uzdodiet vienu vai dažus tematiskus jautājumus un palūdziet bērņus ar atbilstošu krāsu uz refleksijs koka iekrāsot lapu jeb atbildi. Var pildīt gan anonīmi, gan ierakstīt vārdu, ja vēlme mudināt katru bērņū veikt pašvērtējumu, pēc kāda laika atkārtojot izvērtējumu. Tas būs ātrs izvērtējums, lai saprastu tendenci. Ja ir vēlme iegūt dziļāku skatījumu, svarīgi izrunāt un palūgt piemērus.

- 1 **zars** – **es zinu**, ko es varu darīt, lai neradītu atkritumus. (Vērtē **izpratni**.)
- 2 **zars** – **mani uztrauc** atkritumu piesārņojuma problēma. Uzskatu, ka to ir svarīgi risināt. (Vērtē **attieksmi**.)
- 3 **zars** – **es ikdienā rīkojos**, lai neradītu liekus atkritumus. (Vērtē **rīcību**.)

Jā, zinu vismaz 3 rīcības

Daļēji, zinu 1-2 rīcības

Nē, nezīnu nevienu

1. zara piemērs

KAS NEPIECIEŠAMS VEIKSMĪGAM PĀRRAUDZĪBAS UN IZVĒRTĒŠANAS PROCESAM?

① Jābūt skaidram **sākotnējam stāvoklim**, piemēram, rudens atkritumu audita un vides novērtējuma secinājumi būs lielisks sākotnējais atskaites punkts turpmākām izvērtēšanas un pārraudzības aktivitātēm.

Situācijas piemērs no novērtējuma – rudens vides novērtējumā un atkritumu auditā konstatēts, ka samērā daudz (4 vienības uz skolotāju) plastmasas atkritumu rodas skolotāju istabā. Ekopadomes mērķis – semestra laikā samazināt plastmasas atkritumu skaitu skolotāju istabā līdz 2 vienībām uz skolotāju un veicināt izpratni par plastmasas ietekmi uz vidi. Aktivitāte – tiks īstenotas izglītojošas nodarbības, piesaistot ekspertus. Veikts atkārtots atkritumu audits.

② Jāapzinās visas iesaistītās puses, piemēram, šajā piemērā tie būs skolotāji un citi skolas pārstāvji, kuri lieto skolotāju istabu. Mērot progresu, jāizmanto tās pašas metodes, pētījuma objekts un subjekti.

③ Jāpatur prātā izvērtēšanas procesa uzstādījumi, proti, jāsaprot...

🔍 Kas tiks vērtēts? (Plastmasas atkritumu samazinājums skolotāju istabā un skolotāju zināšanas pēc izglītojošām aktivitātēm.)

🔍 Kādā veidā tas tiks vērtēts? (Skaitītas atkritumu vienības (audits) un veikta aptauja, lai novērtētu skolotāju zināšanas.)

🔍 Kādi kritēriji jeb rādītāji tiks izmantoti? (Atkritumu vienību skaits. Pareizo atbilžu skaits izpratnes aptaujā.)

🔍 Kas norādīs uz izdošanos? (Starprezultāts – skolotāju zināšanas pēc nodarbībām. Gala rezultāts – plastmasas atkritumu daudzums skolotāju istabā.)

🔍 Kādi būs rādītāji, kas norādīs, ka tuvojaties mērķim? (Saņemtas vēlamās atbildes zināšanu pārbaudē (aptaujā), atkritumu samazinājums vismaz par vienu vienību uz skolotāju.)

🔍 Kādus secinājumus būs iespējams veikt, izejot no kritērijiem jeb rādītājiem? (Saprast, vai skolotāju zināšanas ir uzlabojušās, vai skolotāji mainījuši savus paradumus.)

④ **Pietiekoši un pārliecinoši pierādījumi** – pārraudzībai un izvērtēšanai jābūt regulārai un pārdomātai, proti, svarīgs ne tikai **gala rezultāts** jeb tas, ko vēlaties sasniegt ar savām aktivitātēm, bet arī **procesa indikatori**, kas norādīs, ka aktivitātes tiek īstenotas atbilstoši plānam un **īstermiņa ietekme jeb starprezultāti**, kas pierādīs, ka notiek virzīšanās uz mērķi.

⑤ Pēc iespējas **regulārāka progresa mērīšana** katrai no aktivitātēm – regulāra progresa mērīšana pret izvirzītiem kritērijiem un progresa pārbaude ļaus laikus pamanīt novirzi no plāna un atrast atbilstošu pieeju, izvēloties labot, mainīt aktivitātes, precizēt mērķi, ja tas būs nepieciešams.

SVARĪGI!

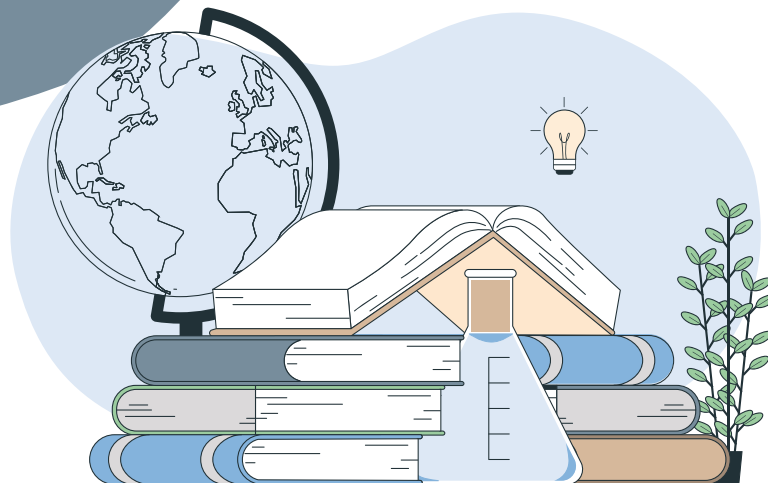
Pārraudzībai un izvērtēšanai jābūt kā vienam no darba punktiem katrā tikšanās reizē. Ieviesiet tradīciju katras sanāksmes sākumā dažas minūtes veltīt atskatam uz paveikto un tad attiecīgi plānojiet turpmākos soļus.

🔍 Projekta komandai ir svarīgi nodrošināt, lai visa skola tiek informēta par sasniegto progresu, attēlojot rezultātus, secinājumus un datus visiem pieejamā veidā (piem., uz ziņojuma dēļa, skolas avīzē, tīmekļvietnē, informējot sapulcēs, audzināšanās stundās utt.).

🔍 Neaizmirstiet arī nosvinēt savus panākumus. Piemēram, var organizēt kopīgu izklaides pasākumu visai skolai, spēļu vai filmu vakarus, doties velopiknikā, laivu braucienā, pārgājienā, var paredzēt kādu balvu videi draudzīgākajai klasei u. tml. Pareizi motivējot skolēnus, būs vieglāk turpināt iesākto. Slavējiet un ļaujiet visai skolai justies labi par sasniegto.

Pārraudzības un izvērtēšanas process palīdz ne tikai fiksēt sasniegumus, bet arī laikus pamanīt problēmas. Šajā gadījumā ir svarīgi atbilstoši rīkoties – saprast problēmas cēloņus un veikt atbilstošus uzlabojumus rīcības plānā, turpinot savu ceļu uz izvirzītajiem mērķiem.

SAIKNE AR MĀCĪBU SATURU

Saikne ar mācību saturu paredz, ka aprites ekonomikas un atbildīga resursu patēriņa jautājumus dažādu mācību jomu skolotāji integrē savās stundās pēc iespējas visās klašu grupās. Tas ir liels panākums, ja katrā priekšmetā ir bijušas vairākas ar atkritumu tēmu saistītas mācību stundas. Pirmsskolās ir līdzīgi – jācenšas, lai visi skolotāji integrē atkritumu un atbildīga resursu patēriņa tēmas savās rotaļnodarbībās, aptverot visus vecumposmus un mācību jomas. Svarīgi īstenot arī vismaz dažus materiālā iepazītos 7 soļus, veidojot saikni ar mācību saturu.

Ekoskolu programmā saiknes ar mācību saturu **mērķis ir** nodrošināt, lai bērni varētu:

- iegūt zināšanas un izpratni par vidi un ar to saistītām problēmām;
- attīstīt vides aizsardzības problēmu risināšanai nepieciešamās prasmes un iemaņas;
- spēju un motivāciju rīkoties vides labā.

KĀ MĀCĪT PAR APRITES EKONOMIKU UN ATBILDĪGU RESURSU PATĒRIŅU?

Saikne ar mācību saturu ir solis, kura ieviešanā šoreiz skolotājiem ir lielāka loma nekā skolēniem. Bez skolotāju iesaistes Ekopadome nespēs īstenot saikni ar mācību saturu, tāpēc pirmais solis, veidojot šo saikni, ir iepazīstināt skolotājus ar aprites ekonomikas, atbildīga resursu patēriņa un atkritumu tēmām un 7 soļiem. To varēs izdarīt ar šī materiāla un speciāli izstrādātu nodarbību pirmsskolām un skolām “No atkritumiem uz resursiem” palīdzību. (Pieejams [šeit](#).)

Nodarbības skolām un pirmsskolām “No atkritumiem uz resursiem” veidotas kā atbalsta materiāls skolotājiem, kuri vēlas paplašināt savu un skolēnu redzesloku, īstenojot mācību aktivitātes par videi drau-

dzīgiem, ar ilgtspēju un aprites ekonomiku saistītiem tematiem no pirmsskolas līdz vidusskolai.

Tēmas, kuras no pirmsskolas līdz vidusskolai varēsiet iepazīt nodarbību materiālā:

- atkritumu audits izglītības iestādē;
- iepakojumi un to veidi;
- sadzīves bīstamie atkritumi;
- lietu atkārtota izmantošana;
- jūru piesārņojošie atkritumi;
- tekstila atkritumi un lietu labošana;

- 🌱 bioloģiski noārdāmie atkritumi;
- 🌱 uzvedības ekonomika;
- 🌱 industriālā simbioze;
- 🌱 aprites ekonomikas darbības principi kā caurviju tēma visās nodarbībās.

NODERĪGI

- 🌱 Pirmsskolu rotaļnodarbības palīdzēs izzināt Ekolapsa un lapsas draugi.
- 🌱 Savukārt skolu nodarbību materiālus Ekopadomes jaunieši var izmantot, lai izzinātu tēmas, kuras būs noderīgas saviem rakstiem, foto vai videostāstiem.

Tās ir pamattēmas, kuras izzinot un izmantojot kā pamatu atbildīgam dzīvesveidam, mēs dodam savu ieguldījumu aprites ekonomikas mērķu sasniegšanā, proti, ar mērķtiecīgiem pasākumiem samazināt atkritumu rašanos, uzlabojot materiālu apriti, ierobežojot ražošanas un patēriņa ietekmi uz vidi un oglekļa pēdas nospiedumu.

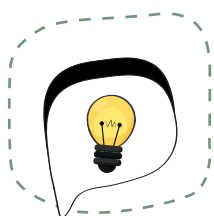
VĒRTĪGI ZINĀT

- 🌱 Visas stundas un rotaļnodarbības veidotas, caurskatot mācību priekšmetu publicētās paraugprogrammas un meklējot skolēniem sasniedzamos rezultātus, uz kuriem attiecas ar aprites ekonomikas darbības principiem saistītie temati. Līdz ar to stundu plāni labi iederas esošā mācību satura apguvē noteiktos vecumos.
- 🌱 Nodarbībās arī norādītas iespējas skolotāju sadarbībai un starppriekšmetu saitei. Aicinām izmantot iespēju mērķtiecīgi īstenot stundas kopā ar kolēģiem.
- 🌱 Šos stundu plānus ar minimāliem pielāgojumiem vai bez tiem iespējams izmantot gandrīz jebkurā klasē vai priekšmetā, tostarp interešu un ārpuskolas aktivitātēs, piemēram, pasākumos, vides izglītības pulciņos, nometnēs u. tml.
- 🌱 Skolām papildus iesakām izmantot arī materiāla **Ekoskolu starta projekts aprītē centrētai ekonomikā** stundu plānus, kas palīdzēs daudzpusīgi izzināt aprites ekonomikas tēmu.

SAIKNES AR MĀCĪBU SATURU PLĀNOŠANA

Saikne ar mācību saturu izglītības iestādē tiek plānota jau ierastos veidos, piemēram, izmantojot tematiskos plānos, tādējādi palielinot to pievienoto vērtību, padarot interesantākus un pietuvinātus ikdienas dzīvei. Plānojot var, piemēram, papildināt jau

esošās stundas ar vides izglītības aspektiem, izceļot tēmas, kas jau ir saistītas, plānot jaunas vai izvēlēties jau izstrādātās nodarbības, piemēram, minētās nodarbības pirmsskolām un skolām "No atkritumiem uz resursiem".

PADOMI

- Lai tēmas nepārklātos, svarīgi pirmajā tikšanās reizē tās savstarpēji sadalīt. Tā kā mācību saturā pamatā tiek integrētas tēmas, kas visvairāk izceļas vides novērtējumā, auditā un rīcības plānā, var sadalīt konkrētās lielās tēmas/-u apakštēmas un attiecīgi plānot stundas.
- Kad skolotāju individuālie tematiskie plāni ir sastādīti un saikne, idejas ir piefiksētas, ir jāsanāk kopā vēlreiz un jāvienojas par Ekoskolu tēmu integrācijas galīgo plānu. Lai varētu visu salikt pa plauktiņiem jeb izplānot, jums noderēs Ekoskolu tēmu un 7 soļu integrācijas plāna formas piemērs (pieejams **šeit**), ko var jau izmantot un pielāgot pašā sākumā, piemēram, izveidojot tiešsaistē pieejamu dokumentu. Skat. papildu idejas un piemērus **Metodiskajā materiālā Ekoskolu skolotājiem** 31.–42. lpp.

Kaut arī lielāka loma, veidojot saikni ar mācību saturu, ir skolotājiem, tomēr arī skolēnu iesaiste ir būtiska. Apkopojot svarīgāko:

- skolotāji ir atbildīgi par saiknes veidošanu ar formālo mācību programmu;

- skolēni vairāk atbild par neformālo (rīcības plāna aktivitātes), bet arī viņi iesaka idejas tēmām, par kurām gribētu uzzināt konkrētā mācību priekšmetā, ņemot vērā izstrādāto rīcības plānu, citu skolēnu ieteikumus;

- skolēni mācību procesā iesaistās sasniedzamā rezultāta definēšanā;

- Ekopadomes skolēni atbilstoši izvirzītajiem rīcības plāna mērķiem paši plāno un īsteno dažādas izglītojošas nodarbības saviem vienaudžiem un citu klašu skolēniem;

- skolēnu veidots mācību saturs ar uzsvaru uz vides jautājumiem ļauj skolēniem uzņemt atbildību un papildus plānošanas prasmēm rada lielāku motivāciju apgūt mācību tēmas;

- tiek veicināta sadarbības attīstīšana un uz skolēna mijiedarbi ar skolotāju vērsta izglītība.

VISAS SKOLAS UN SABIEDRĪBAS IESAISTE

Ekopadomes mērķis ir iesaistīt Ekoskolas aktīvistēs pēc iespējas vairāk cilvēku – gan pedagogus un audzēkņus, gan vecākus un apkārtējo sabiedrību. Neskatoties uz to, ka galveno lomu uzņemsies Ekopadome, svarīgi padomāt, kā pēc iespējas informēsiet un iesaistīsiet dažādos projekta posmos visu skolu un vietējo sabiedrību. Lai atrisinātu ar atkritumiem saistītās problēmas un veicinātu atbildīgu resursu patēriņu, jādarbojas visiem kopā!

ATCERIES!

Visu skolu, sabiedrību informējošas, izglītojošas un iesaistošas aktivitātes ir neatņemama daļa no rīcības plāna un tiek iekļautas uzreiz mācību gada sākumā, piemēram, tās var būt dažas aktivitātes gadā – kāda norise, kura iesaista vecākus (izglītojošs pasākums, atkritumu audits ģimenēs, aktivitātes vecāku sapulcēs); uz sabiedrību vērsta aktivitāte (piem., Rīcības un citas vides dienas, publiskais pasākums); kāda plašāka kampaņa visai skolai (piem., atkritumu samazināšanas kampaņa). Svarīgākais, īstenojot visas skolas un sabiedrības iesaisti, lai tiek aptverta dažāda mērķauditorija.

Motivējošā aktivitāte PIRMSSKOLĀM UN SĀKUMSKOLĀM

RESURSI

- Ekolapsas vēstule ([skat. turpmāk](#) un [šeit](#))
- Pierakstu lapa (runājošā siena) idejām un rakstāmpiederumi
- Materiāls [Komunikācijas rīki](#) (skolotājam)
- Publisko pasākumu piemēri (39. lpp.)

UZDEVUMS

Sarīkojiet tikšanos ar bērnu Ekopadomi un nolasi bērniem Ekolapsas vēstuli. Pirms tam informējiet, ka Ekolapsa tagad ir aizbraukusi uz savām mājām – mežu – apskatīties, kā klājas draugiem.

Vēstules un pavadošās sarunas **mērķis** ir motivēt bērnus pastāstīt tālāk citiem cilvēkiem, vecākiem, sa-
viem un citu grupu bērniem par bērnu Ekopadomes
aktivitātēm.

Pēc ziņas nolasīšanas aiciniet bērnus dalīties ar
idejām par to, kā, viņuprāt, būtu iespējams pastāstīt
plašākai sabiedrībai par paveikto un dabai draudzīgu
rīcību saistībā ar atkritumu tēmu. Varat minēt piemē-
rus, ko jau izmantojat, piemēram, ziņojumu dēli. Pie-
rakstiet idejas.

Vienojieties ar bērniem par to, kādu pasākumu
jūs kopīgi vēlaties organizēt un iekļaujiet to savā rī-

cības plānā. Jūs varat īstenot paši savu radīto ideju
vai izvēlēties no piedāvātā publisko pasākumu ideju
saraksta (39. lpp.). Pirms aktivitātes skolotājs izpēta
arī materiālu *Komunikācijas rīki* (pieejams šeit). Idejas
būs vairāk noderīgas lielajai Ekopadomei, bet dažas
nianses noderēs arī sarunai ar bērniem, piemēram,
par publisko pasākumu.

Neatkarīgi no plānotā pasākuma rīcības plānā, ja
iespējams, var iekļaut arī talku tuvākajā mežā, dabas
teritorijā, šo notikumu sasaistot ar Ekolapsas stāstu.
Var īstenot kā noslēguma aktivitāti, pēc kuras Ekolap-
sa dodas uz mājām.

Ekolapsas vēstule

SVEIKI, BĒRNI!

ŠODIEN GRIBU AR JUMS PĀRRUNĀT VIENU LIETU, KAS MANI SATRAUC. ES PAR
TO VAKARDIEN MĀJĀS VISU LAIKU LAUZĪJU GALVU. MĒS KOPĀ ESAM TIK DAUDZ
KO IZDARĪJUŠI UN UZZINĀJUŠI PAR DABU, ATKRITUMIEM UN DARBIŅIEM,
KO VARAM DARĪT, LAI VISI BŪTU PRIECĪGI. MĒS PAT ESAM NONĀKUŠI LĪDZ
KONKRĒTU LIETU PAVEIKŠANAI, LAI BŪTU VĒL LABĀK.

BET KĀ MĒS VARĒTU VISU TO, KO ESAM UZZINĀJUŠI UN PAVEIKUŠI, PASTĀSTĪT
ARĪ CITIEM? VAI TAD NEBŪTU LABI, JA PAR VISU TO, KO MĒS ESAM ATKLĀJUŠI,
UZZINĀTU ARĪ PĒC IESPĒJAS VAIRĀK CILVĒKU? GALU GALĀ, KATRS CILVĒKS
TAČU RADA KĀDUS ATKRITUMUS UN KATRAM BŪTU JĀDOMĀ LĪDZI, KĀ TOS RADĪT
MAZĀK, LAI RŪPĒTOS PAR DABU.

VARBŪT MĒS VARĒTU PALĪDZĒT PĀRĒJIEM CILVĒKIEM, KAS NEZINA, KO
DARĪT DABAS LABĀ? KĀ? PASTĀSTOT UN PARĀDOT VIŅIEM, KO MĒS ESAM
ATKLĀJUŠI UN PAVEIKUŠI ŠEIT UN MĀJĀS. MĒS VARĒTU SARĪKOT PASĀKUMU
PĀRĒJIEM CILVĒKIEM UN PARĀDĪT VIŅIEM TO, KO MĒS ESAM UZZINĀJUŠI PAR
ATKRITUMIEM UN DABAI DRAUDZĪGIEM DARBIŅIEM. VARBŪT TAD VIŅI PAŠI
SĀKS INTERESĒTIES, NO KURIENES NĀK ATKRITUMI UN KUR TIE PALIEK, KO
SLIKTU DARA DABAI UN MUMS. UN TAD VARBŪT VIŅI PAT NĀKS MUMS PALĪGĀ
NĀKAMAJOS DARBOS?

NU TAD KO, VAI MĒS VARAM IZDOMĀT KĀ PASTĀSTĪT VIŅIEM PAR SAVU
PADARĪTO UN UZZINĀTO? MANI DRAUGI MEŽĀ ARĪ NOTEIKTI BŪTU ĻOTI
IEINTERESĒTI PLAŠĀK UZZINĀT, KĀ MUMS TE IR GĀJIS.

EKOLAPSIŅA

Motivējošā Ekopadomes aktivitāte PAMATSKOLĀM UN VIDUSSKOLĀM

Kopā ar skolēniem pārrunājiet komunikācijas nozīmi izvirzīto mērķu sasniegšanai. Uzsveriet, ka efektīvas komunikācijas mērķis ir pasniegt ziņu tā, lai tā būtu ne tikai saprotama, bet arī saņēmējs to spētu atcerēties, analizēt un izmantot. Lai to paveiktu, svarīgi izmantot dažādus komunikācijas rīkus, ko varēs iepazīt šajā aktivitātē.

RESURSI

- Pierakstu lapas idejām un rakstāmpiederumi
- Materiāls *Komunikācijas rīki* (pieejams [šeit](#))
- Publisko pasākumu piemēri (39. lpp.)

UZDEVUMS

Paskaidrojiet skolēniem, ka viņu rakstu, foto vai videostāsta panākumi ir daļēji atkarīgi no veiksmīgas to popularizēšanas. Svarīgi pastāstīt un pievērst uzmanību darba tēmai pēc iespējas dažādos veidos jau tad, kad tas vēl tikai top.

- Aiciniet skolēnus piedāvāt idejas, kā par atbildīgā resursu patēriņa projekta norisi un tēmām viņi var plašāk pastāstīt gan skolasbiedriem, gan apkārtnē sabiedrībai. Apkopojiet idejas.
- Iepazīstiniet ar papildu komunikācijas rīkiem, kuri netika minēti. Sadaliet pienākumus, kuri skolēni būs atbildīgi par kādu komunikācijas rīku, un izdaliet atbilstošus aprakstus no materiāla *Komunikācijas rīki*. Katra rīka aprakstā ir sniegtas vadlīnijas šī rīka pareizai pielietošanai. Apraksti ir izsniedzami tiem skolēniem, kuri ir uzņēmušies atbildību par attiecīgā komunikācijas veida izmantošanu.
- Īpaša pieeja atšķirībā no citiem komunikācijas rīkiem nepieciešama publiskajam pasākumam – tas jāplāno un jāisteno visiem kopā, iesaistot visu Ekopadomi un citas ieinteresētās puses. Pasākuma sekmīgai norisei ir nepieciešams papildu laiks un resursi gan tā plānošanai, gan īstenošanai. Pasākuma norisi savā rīcības plānā iezīmējiet jau pašā projekta sākumā, uzreiz pēc vienošanās par projekta uzdevumiem un mērķiem. Vienojieties ar skolēniem par vēlām publiskā pasākuma veidu un norisi un iekļaujiet to savā rīcības

plānā. Jums varētu noderēt publisko pasākumu piemēru saraksts (39. lpp.). Padomus, kā plānot publisko pasākumu, atradīsiet turpat materiālā *Komunikācijas rīki*.

• Ja jūs jau esat beiguši rakstu, foto vai videostāsta/-u veidošanu, ir pienācis īstais brīdis par to uzzināt arī pārējiem. Presentējot darbu kopīgā pasākumā (foto izstāde, videopirmizrāde, raksta prezentācija) pastāstiet gan par projektu un atbildīga resursu patēriņa, aprites ekonomikas tēmu kopumā, gan par jūsu veikto izpēti un panāktajām pārmaiņām. Informējiet, bet neaizmirstiet iedvesmot! Savu darbu jūs varat popularizēt sociālajos tīklos un interneta resursos (piem., tīmekļvietnē). Darba prezentācija var būt arī daļa no jūsu plānotā publiskā pasākuma – tā var būt gan ievaddaļa pasākumam, gan tikt izsūtīta kopā ar ielūgumiem, gan saistīta ar citiem pasākumiem, piemēram, diskusiju ar ekspertu piedalīšanos pēc darbu prezentācijas.

ATCERIES!

Svarīgi izvērtēt komunikācijas rīku efektivitāti – tos, kuri izrādījušies visveiksmīgākie, ieteicams izmantot arī turpmāk. Pavērtējiet, vai informācija ir sasniegusi adresātu/mērķauditoriju, kādi komunikācijas rīki, ko izmantojāt, guvuši vislielāko atdevi un iesaisti. To var noskaidrot, piemēram, ar nelielas aptaujas palīdzību, apmeklējuma statistiku.

Šajā sadaļā atradīsiet dažus publisko pasākumu piemērus, kurus svarīgi pielāgot jūsu mērķiem un aktuālām tēmām. Papildus noderēs atsevišķas idejas, kas tika minētas rīcības plāna sadaļā, piemēram, *Pikniku planētai* var organizēt kā publisku pasākumu kopā ar vecākiem vai pat īstenot plašāk, piemēram, uzaicinot piedalīties pasākumā arī sadraudzības skolas, izvērst to kā vienu no aktivitātēm kādā pašvaldības pasākumā, kur plānota ēdināšana u. tml. Kā publisku pasākumu var īstenot arī *Modes talku* un *Mantu labotavu*, papildinot ar stāstu par jūsu paveikto un citām svarīgām tēmām. (Skat. 28.-29. lpp.)

KRĀMU TIRGUS

ANDELE UN PĒRĻU MEDĪBAS

Sadarbībā ar pašvaldību vai citām ieinteresētajām pusēm organizējiet krāmu tirgu, kurā paralēli tirgošanai un lietu apmaiņai tiek piedāvātas arī skolēnus izglītojošās un informatīvās aktivitātes, katram apmeklētājam ļaujot vairāk uzzināt par atbildīgu resursu patēriņu un pievienoto vērtību šādiem tirdziņiem. Pasākumā katrs var pārdod vai apmainīties ar dažādiem priekšmetiem, piemēram, grāmatām, rotaļlietām, drēbēm, aksesuāriem u. tml. Pieaugušie krāmu tirgū varēs atrast interesantas, senas un pievilcīgas lietas – porcelāna traukus un kristāla vāzes, *vintage* brošīnas, vēsturiskas naudaszīmes un vinila plates. Atceries! Lietots nenozīmē slikts! Tieši otrādi – šādos tirgos varēs atrast īstas pērles!

DISKO ZUPA

Disko zupa – kulinārā laboratorija ēdienu gatavošanai no pārtikas pārpalikumiem un nestandarta formas dārzeņiem un augļiem. Sabiedrībā ir aizspriedumi pret nestandarta formas augļiem un dārzeņiem. Tie tiek izmesti atkritumos visbiežāk tieši savas formas dēļ. Ir svarīgi izglītot sabiedrību par to, ka nestandarta formas augļi un dārzeņi ir tikpat garšīgi un uzturvielām bagāti kā standarta formas augļi un dārzeņi. Popularizējot šo ideju, *Disko zupas* laikā katrs varēs piedalīties gan ēdiena gatavošanā, gan tā garšošanā. Pasākumā varēs tikties un veidot sadarbību arī ar vietējiem zemniekiem, kuri audzē augļus un dārzeņus. Viņi var gan pastāstīt par šo problēmu, gan, iespējams, atbalstīt jūs praktiski, ziedojot pasākumam nepieciešamos produktus. Šī starptautiskā kustība ir radusies Vācijā, un Zaļā brī-

vība to organizē Latvijā. Papildu informācija latviešu valodā atrodama *šeit* (turpat atradīsiet vēl citu pasākumu idejas un materiālus, kuri palīdzēs izglītot par pārtikas atkritumu samazināšanu) un angļiski *šeit*.

BRĪVBODES IZVEIDOŠANA

Izveidojiet *Brīvbody* – vietu, kur ikviens aicināts atstāt labas, kvalitatīvas lietas, kā arī bez maksas izraudzīties sev ko tīkamu un noderīgu. Varat sadarboties ar kādu jau esošu nevalstisko organizāciju, pašvaldību, jauniešu centru, vietējo kopienu, citām skolām utt. Svarīgi, lai tā ir publiski pieejama vieta. Brīvbody atklāšanā sabiedrību iepazīstināsiet ar lietotu mantu apmaiņas nozīmi atbildīga resursu patēriņa veicināšanā un tekstilmateriālu atkritumu problēmas risināšanā, un to var veikt katrs. To var apvienot ar mainīšanos ar drēbēm un citām lietām, īstenot iepriekš minēto *Modes talku*.

Līdzīgi var attīstīt arī citas iniciatīvas, piemēram, izveidot *kopienas pārtikas (ledus) skapi* jeb pārtikas apmaiņas (novietošanas un paņemšanas) vietu, kas ir ikvienam viegli pieejama un ikviens tajā var ievietot vai izņemt ēdienu. Šī nekomerciālā pārtikas apmaiņas iniciatīva balstās uz pārliecību, ka pastāv nevienlīdzība pārtikas izlietojumā un pieejamībā. Šī ir iniciatīva, kas mazina pārtikas izšķērdēšanu – tā vietā, lai izmestu ēdienu, kas šķiet nevajadzīgs, negaršīgs vai lieks, visi tiek aicināti to atstāt kopienas pārtikas skapī.

IZGLĪTOJOŠĀ TAKA

Izveidojiet izglītojošo taku vai orientēšanas trasi par aprites ekonomikas un atbildīga resursu patēriņa tēmu. Piemēram, veidojiet to kā stāstu par kāda ikdienā lietojama produkta dzīves ciklu no izejvielu iegūšanas līdz tā dažādām izmantošanas iespējām. Kā veicināt produkta apriti, piemēram, to pārstrādājot, labojot, veicot savstarpēju lietu apmaiņu u. tml. Būtu svarīgi, lai produkta dzīves cikls nebeigtos ar tā noglabāšanu atkritumu poligonā, bet tiktu piedāvāti dažādi aprites ekonomikai atbilstoši risinājumi. Katrā kontrolpunktā var akcentēt vienu produkta dzīves cikla posmu un interesantus faktus (skat. piemēru par kreklu *šeit*). Taku var veidot un popularizēt sadarbībā ar pašvaldību, citām skolām un organizācijām. Pasākums plašākai sabiedrībai var noderēt papildu uzmanības piesaistīšanai, atklājot taku un organizējot sacensības.

TEĀTRIS, IZSTĀDES, MUZIKĀLI

PRIEKŠNESUMI, FILMU VAKARI

Iestudējiet teātra uzvedumu vai citu priekšnesumu par atbildīgu resursu patēriņu un parādiel to plašākai sabiedrībai. Pēc teātra izrādes var būt arī diskusija vai citas interaktīvas aktivitātes. Tāpat var izveidot un prezentēt citus radošos darbus, piemēram, organizēt fotokonkursu un mākslas darbu izstādes, filmu vakarus.

VIKTORĪNAS UN PRĀTA SPĒLES

Organizējiet savā ciemā, pilsētā vai pat novadā erudīcijas pasākumus, piemēram, prāta spēles par atbildīgu resursu patēriņu un aprites ekonomiku. Prāta spēles ir izklaidējoša komandu erudīcijas spēle ar mērķi saturīgi pavadīt laiku, atbildot uz dažāda rakstura jautājumiem.

TALKA AR PIEVIENOTO VĒRTĪBU

Sarīkojiet sabiedrībā jau labi zināmu norisi – talku, iesaistot pārējo sabiedrību, lai veicinātu vides sakopšanu, atveseļošanu un labiekārtošanu. Papildus atkritumu savākšanai padomājiet, ko vēl vērtīgu jūs varētu kopā paveikt un reizē arī vairāk uzzināt par atbildīgu resursu patēriņu. Piemēram, var īstenot kādu meistarklasi, kurā izveido, atjauno vai salabo lietas, veiciet atkritumu monitoringu, lai saprastu, kuri atkritumi atrodami visbiežāk, un informējiet pārējos. Izveidojiet no atkritumiem kādu vides instalāciju, objektu, kas pievērsīs uzmanību atkritumu problēmai; izveidojiet kopienas dārzu, kompostu u. tml. Var īstenot arī plogingu – ekoloģisku kustību, kura apvieno skriešanu un atkritumu vākšanu.

KOPIENAS KOMPOSTS

Sadarbībā ar pašvaldību un citiem ieinteresētiem cilvēkiem, organizācijām izveidojiet kopienas kompostu. To varētu atklāt publiskā pasākumā, pastāstot vairāk par kompostēšanas nozīmi, rīkojot kompostēšanas meistarklasi u. tml. Ja kompostēšanu veic apkaimes vai kopienas iedzīvotāji kopā, tai ir vairāk priekšrocību: samazinās nododamo atkritumu apjoms, to atkritumu saturs, kuri atkritumu spainī pūst un rada smaku, tiek iegūts ļoti labs un ekoloģiski tīrs mēslojums mazdārziņam vai zālājam. Kompostēšanas process ir vienkāršs un higiēnisks – kompos-

tējot daļu no mājsaimniecības atkritumiem, tie tiek izmantoti atkārtoti, nepiesārņojot vidi. Komposts ir vislabākais līdzeklis augsnes uzlabošanai, un to var izmantot ķīmisko līdzekļu vietā. Ietaupās līdzekļi, samazinot atkritumu apsaimniekošanas apjomu un augsnes mēslojuma iegādes izmaksas. Tāpat kā citām iniciatīvām, arī kopienas komposta veidošanai ir jāatrod koordinators, kura pienākums ir organizēt vienkāršu apmaiņu un lēmumu pieņemšanu par kopienas kompostu, kā arī uzraudzīt komposta gatavošanu un izmantošanu. Skola kopā ar citiem domubiedriem varētu uzņemties šo vērtīgo iniciatīvu.

ZERO WASTE FESTIVĀLS

Kāpēc gan neīstenot īstu festivālu, kur varētu notikt dažādas lekcijas, bezatkritumu meistarklases, diskusijas. Var būt pat muzikāli, teatrāli priekšnesumi un dejas.

ATKRITUMU AUDITS

MĀJSAIMNIECĪBĀS

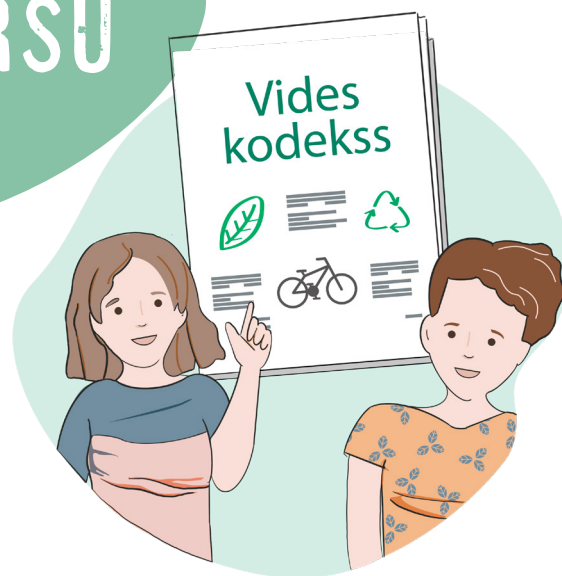
Papildus skolas auditam ir izstrādāts rīks, ar kura palīdzību arī ģimenes var novērtēt, cik lielu "atkritumu kalnu" tās rada mājās un ko var darīt, lai to mazinātu. Ekopadome var organizēt norisi ģimenēm un pēc tam kopīgā pasākumā atbalvot tās ģimenes, kuras sasniegušas vislabākos atkritumu samazināšanas rezultātus. Aicināt noteikti var un vajag arī pārējās ģimenes, apvienojot ar arī ar citiem pasākumiem, piemēram, kādu no tiem, kuri minēti jau iepriekš. Līdz ar to ieguvēji būs visi! Vairāk par atkritumu auditu mājsaimniecībās skat. atkritumuaudits.lv.

SVARĪGI ATCERĒTIES!

Plānojot un īstenojot savus pasākumus un svētkus, izmantojiet vērtīgus padomus, kā tos rīkot videi draudzīgi. Videi draudzīgu svētku idejas meklējiet šeit. Savukārt idejas, kā savus pasākumus organizēt videi draudzīgi, atradīsiet šeit.

Skat. papildu idejas un piemērus Metodiskajā materiālā Ekoskolu skolotājiem 43. lpp.

VIDES KODEKSS ATBILDĪGAM RESURSU PATĒRĪŅAM

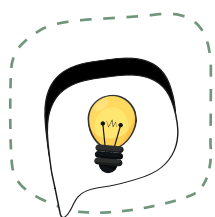

Vides kodekss ir kā punkts uz "i" visam jūsu darbam. Tas apkopo un parāda izglītības iestādes pamatvērtības, kuras ir svarīgas bērniem un izglītības iestādes pārstāvjiem. Tās ir galvenās rīcības, ko katrs gatavs veikt vides uzlabošanai.

Tas top pēc rīcības plāna izveides, mērķu definēšanas un tēmas sākotnējās iepazīšanas. Svarīgi, lai visai iestādei tiktu dota iespēja izteikt priekšlikumus par rīcībām, vērtībām, ko ietvert vides kodeksā, piemēram, īstenojot konkursu, aptauju vai integrējot to mācību stundās. Piemēram, latviešu valodā, sociālajās zinībās izstrādājiet, mākslā vizualizējiet un datorikā izveidojiet prezentāciju, elektronisko versiju. Ekopadomes uzdevums ir apkopot priekšlikumus un izstrādāt atkritumu apsaimniekošanas politiku skolā, sauktu arī par vides kodeksu, integrējot to pēc tam skolas ikdienas dzīvē.

SVARĪGI!

Minētās rīcības atbilst prioritārai tēmai un var palīdzēt sasniegt rīcības plānā izvirzītos mērķus.

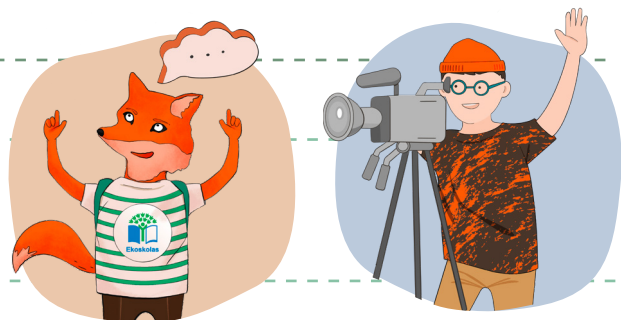

PADOMI

- Vides kodeksu vizualizējiet u. tml. uzlabojiet, lai tas būtu saistošāks un interesantāks, būtu vieglāk saprast izvirzītās prioritātes.
- Izplatiet vides kodeksu visdažādākajos veidos, piemēram, tas var būt piestiprināts uz Ekoskolas ziņojumu dēļa, kā arī katrā klasē un citās labi redzamās vietās. Izvietojiet to arī skolas tīmekļvietnē un popularizējiet sociālajos tīklos.
- Svarīgi, lai vides kodekss tiek reāli iedzīvināts, nevis vienkārši pielikts pie sienas, proti, Ekopadomei gada laikā ir nepieciešams par to atgādināt un aktualizēt dažādos veidos. Ekopadomes un skolas pārstāvju uzdevums ir sekot līdzi, lai tajā iekļautās pamatvērtības, rīcības tiktu ievērotas un iedzīvinātas.
- Lai atgādinātu, pievērstu uzmanību kodeksā ietvertajām rīcībām, mēģiniet to integrēt mācību stundās, piemēram, sociālajās zinībās analizēt, kas ar vides kodeksa rīcībām domāts un kā ikdienā veicas ar tā ievērošanu. Angļu valodas stundā videi draudzīgās rīcības var tulkot un apgūt plašāk, vizuālajā mākslā, datorikā – padarīt tās saistošākas, attiecīgās rīcības vizualizējot, bērniem zīmējot logo u. tml.

→ Regulāri pavērtējiet, vai skolēni un citi skolas pārstāvji ir pamanījuši vides kodeksu, vai cenšas ievērot, kā izdodas, kā to varētu veicināt. Jāskatās, lai vides kodekss visiem skolas pārstāvjiem ir kā labs atgādinājums un palīdz sasniegt izvirzītos mērķus. Ekopadome var izdomāt un apkopot gala versiju vides kodeksam, bet katra klase to var pati vizualizēt, lai tas ir personiskāks un labāk paliek atmiņā. Vairāk par vides kodeksa izveidi un dažādiem formātiem skat. Metodiskajā materiālā Ekoskolu skolotājiem 47. lpp.

Motivējošā aktivitāte PIRMSSKOLĀM UN SKOLĀM

KĀ IZVEIDOT VIDES KODEKSU ATBILDĪGAM RESURSU PATĒRIŅAM?

Aktivitāte var tikt īstenota klasēs (pirmsskolā – vecākās grupās) vai Ekopadomē. Labāk iesaistīt pēc iespējas vairāk iestādes pārstāvju, jo vides kodekss ir jūsu kopīgā apņemšanās vides labā. Ja aktivitāti īsteno tikai Ekopadome, svarīgi pēc tam ar izstrādāto vides kodeksu iepazīstināt un informēt arī pārējos – sniegt iespēju izteikt ieteikumus, piemēram, pārrunājot klašu stundās, izsūtot aptauju, vai pirmsskolā – izrunājot rīta apli, kopīgā pasākumā.

Ja aktivitātē iesaistās visi vai lielākā daļa iestādes pārstāvju, tad priekšlikumus pēc tam apkopo un izvērtē Ekopadome, izvēloties pašus populārākos un visbiežāk minētos. Vides kodeksa formulēšanai var izmantot arī kādu daļu vai aktivitāti publiskā pasākuma laikā.

RESURSI

- Liela papīra lapa (ieteicams izmantot no vienas puses jau apdrukātu) katrai grupai vai klasei
- Rakstāmpiederumi

UZDEVUMS

Atkarībā no iesaistīto skaita aktivitāti var īstenot gan kopīgā grupā, gan sadaloties mazākās darba grupās. Katra grupa saņem lielu papīra lapu un vairākus krāsu zīmulus.

Grupu uzdevums – uzzīmēt uz papīra lapas zīmējumu par to, kā, jūsuprāt, izskatītos atbildīga resursu

patēriņa principus ievērojošs cilvēks jūsu iestādē. Apkārt viņam atzīmējiet visas detaļas par rīcībām, kas viņu/-s par tādiem padara – ko viņi dara, kam pievērš uzmanību, kā uzvedas.

Atgādiniet skolēniem vai izvietojiet redzamā vietā arī tos darbības principus, kuri attiecas uz atbildīgu resursu patēriņu. Par pamatu var izmanto aprites ekonomikas darbības principus (atgādne pieejama šeit) un citus materiālus par atkritumu tēmu. Svarīgi būtu arī parādīt galvenos rīcības plāna mērķus un jūsu atkrituma audīta, vides novērtējuma secinājumus (stiprās un vājās puses), jo vides kodeksam īsumā ir jāatgādina un jāparāda, kas tad ikdienā ir jādara, lai situāciju uzlabotu.

Ja jūs strādājat grupās, atrodiat laiku arī priekšlikumu izvērtēšanai, veidojot no visām atsevišķajām lapām vienu kopīgu vides kodeksu un iekļaujot pēc bērnu izvēles svarīgākos elementus. Pēc tam pārformulējiet priekšlikumus tā, lai tie ir iekļaujami kopējā skolas vides kodeksā. Gala formulējumiem jābūt pozitīviem, iesaistošiem un radošiem.

IZMANTOTIE RESURSI

1. Daibes ilgtspējas centrs (2023). Produkta dzīves ciklam pa pēdām. Pieejams: <https://produkta-dzives-cikls.urda.lv/>
2. Eurostat (2023). Municipal waste by waste management operations. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_wasmun/default/table?lang=en
3. Eiropas Parlaments (2023). Atkritumu apsaimniekošana ES: infografika ar faktiem un skaitļiem. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/news/lv/headlines/society/20180328STO00751/atkritumu-apsaimniekosana-es-infografika-ar-faktiem-un-skaitliem>
4. Earth Overshoot Day. Global Footprint Network (2023). Country Overshoot Days 2023. Pieejams: <https://www.overshootday.org/newsroom/country-overshoot-days/>
5. EIT Climate-KIC (2023). Skolu inovatori. *Rokasgrāmata skolotājiem un citiem izglītotājiem*. Pieejams: <http://old.videsfonds.lv/lv/young-innovators>
6. Earth team (2023). Ričmondas (ASV) skolu atkritumu audita darbu grupu piemērs. Pieejams: <https://www.earthteam.net/>
7. Foundation for Environmental Education and Lucart Group (2019). E-SPACE: Ekoskolu starta projekts aprītē centrētai ekonomikai. Pieejams: [šeit](#)
8. LIFE Waste To Resources IP (2023). Kas ir LIFE Waste To Resources IP? Pieejams: <https://wastetoresources.varam.gov.lv/storage/deliverables/varam-kas-ir-life-waste-to-resources-ip-brosura-a5-v4.pdf>
9. metodes.lv (2023). Grupas dinamika & komandas veidošana. Pieejams: <https://metodes.lv/raksti/grupas-dinamika-parskats>
10. Pasaules Dabas fonds (2022). Cilvēku izmantotie dabas resursi pārsniedz zemeslodes kapacitāti par 75%. Pieejams: <https://lv-pdf.panda.org/?234530/cilveku-izmantotie-dabas-resursi-parsniedz-zemeslodes-kapacitati>
11. RED – Radošu efektu darbnīca (2012). Projektu vadības virtuve. Pieejams: <https://dokumen.tips/documents/projektu-vadibas-virtuve-citada-pavargramata.html?page=9>, <https://ccgedgars.com/2015/03/15/disneja-metode/>
12. Trukšāns, D. (2018). Atkritumu audits skolā. Metodiskais materiāls izglītības iestādēm.
13. Trukšāns, D., Cepurītis, E. (2016). Metodiskais materiāls Ekoskolu skolotājiem. Pieejams: [šeit](#)
14. University of Cambridge (2023). Belbin's team roles. Pieejams: <https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/research/dmg/tools-and-techniques/belbins-team-roles/>
15. Valsts vides dienests (2023). Šķiro viegli. Pieejams: skiroviegli.lv
16. Vides izglītības fonds (2017). Ko izmantot balonu vai gaisa laternu vietā? Pieejams: <https://atkritumiekoskolam.wordpress.com/2019/10/14/ko-izmantot-balonu-vai-gaisa-latenu-vieta/>
17. Vides izglītības fonds (2023). Materiāli par atkritumu tēmu. Pieejams: ekoskolas.lv/lv/ekoskolu-temas/atkritumi

IZMANTOTIE RESURSI

18. Vides izglītības fonds (2023). *Ekoskolu pedagogu profesionālās kompetences pilnveides vebināra nodarbības*. Pieejams: ej.uz/ekoekursi2,
ej.uz/ekokursi1materiali
19. Vides izglītības fonds (2023). *Kā darbojas Jaunie vides reportieri?*
Pieejams: <https://jvr.lv/ka-jvr-darbojas/>
20. Zaļā brīvība (2022). *Iniciatīvas pārtikas un citu atkritumu mazināšanai*.
Pieejams: <https://www.zalabriviba.lv/wp-content/uploads/aprites-ekonomika-prakse.pdf>
21. Zuzana, J. u.c. (2016). *7 soļi ceļā uz atbildīgu pārtikas patēriņu*.
Pieejams: <https://ekoskolas.lv/lv/ekoskolu-temas/partika>
22. Wang-Erlandsson, Lan; Tobian, Arne; van der Ent, Ruud J. (2022). *A planetary boundary for green water*. *Nature Reviews Earth & Environment*. 3 (6): pp. 380.–392. Pieejams: <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

